

ELS NOSTRES VEÏNS DEL CARRER

INTRODUCCIÓ

El dia sis de març de l'any 2006 va morir, als 71 anys d'edat, en JCC. Està enterrat en el cementiri de Montjuïc. Un nínxol amb el número 2527 com a única referència, indica el lloc on descansen les seves restes.

A l'enterrament només hi assistírem dues persones, totes dues de la Fundació Arrels. Ni família, ni amics. Mentre tornàvem al centre vàrem repassar la història d'en JCC, com l'havíem conegut, què li passava, la relació que vàrem establir. D'aquella conversa va sortir la necessitat de consultar el seu expedient i reconstruir uns pocs anys d'una biografia de per si molt fraccionada.

Després de llegir les anotacions dels companys, es va fer palès que estàvem davant d'un gran fracàs, no d'ell, sinó nostre. El pitjor era que la mateixa manera en què s'havien produït els esdeveniments feia quasi bé impossible que algú s'adonés d'aquest fracàs. Vida insignificant, fets fragmentats i absència de família s'aliaven per a què l'oblit acabés de cobrir-ho tot amb el silenci.

D'aquesta constatació, va sorgir l'impuls inicial per escriure aquestes pàgines.

1. LES PERSONES EN SITUACIÓ DE SENSE LLAR.

De la mateixa manera que les situacions es descriuen a través de les paraules, igualment les paraules acaben definint situacions. Per això, des de fa un temps, a Arrels intentem no parlar de persones sense llar, sinó de persones en situació de sense llar. “Persones sense llar” ens remet a una definició en què la circumstància, sense llar, forma part indissoluble de l’essència, persona. “Persones en situació de sense llar” ens remet a una definició en què la circumstància, sense llar, és un complement de l’essència, persona.

El canvi, encara que subtil, és profund. Quan parlem de persones en situació de sense llar, estem dient que la situació es pot canviar, que estar sense llar és una circumstància aliena a la condició de persona. Estem obrint una porta a l’esperança.

1.1 QUI SÓN, COM SÓN. EL MÓN DE LES MATERIALITATS.

FEANTSA ¹ defineix la persona en situació de sense llar com a aquella persona que no pot accedir o conservar un allotjament adequat, adaptat a la seva situació personal, permanent i que proporcioni un marc estable de convivència, bé sigui per manca de recursos econòmics, bé sigui per dificultats personals o socials per portar una vida autònoma. Ser una persona en situació de sense llar és una de les manifestacions més punyents de l’exclusió social.

Seguint aquesta definició, l’Institut Nacional d’Estadística², en l’estudi publicat al desembre de 2005, ens descriu les persones en situació de sense llar:

- El 82,7 % són homes, l’edat mitjana és de 37,9 anys, i els seus ingressos regulars són de 302 euros al mes.
- Un 46 % tenen fills, encara que només en un 10 % dels casos viuen amb ells.
- El 30 % d’aquestes persones són abstemis i mai no han consumit drogues.
- El 37,5 % porten més de tres anys sense allotjament propi, i la meitat busca treball.
- El 51,8 % són espanyols i el 48,2 % són estrangers.

Es calcula que són 21.900 les persones ateses en el conjunt de centres de l’Estat.

Aquest estudi posa de manifest una sèrie de qüestions poc conegudes. Així ens diu que:

- En relació a la principal font d’ingressos, aquesta prové de:
 - En un 21 % dels casos es desconeix quina és la principal font d’ingrés.
 - En un 19,9 % dels casos és el treball.
 - En un 7,4 % de la venda d’objectes o de la prestació de petits serveis.
 - En un 14,2 % del que dona la gent del carrer.
 - En un 9,2 % d’amics i coneguts, i en un 7,2 % de la família
 - Les pensions contributives en les seves diferents modalitats són la principal font d’ingrés en el 7 % dels casos
 - Les pensions no contributives (PNC) ho són en un 5 % dels casos, i la renda mínima d’inserció (RMI) ho és en el 4 %

- Queda un 5% que tenen com a principal font d'ingrés altres prestacions, ONG, o bé no tenen ingressos

Davant la percepció generalitzada que les persones en situació de sense llar sobreviuen gràcies als ajuts públics, les dades de l'INE ens diuen que en un 27,3 % dels casos, la principal font d'ingrés prové de la seva pròpia activitat: treball, venda d'objectes i prestació de petits serveis. A continuació, l'entorn proper, en forma de família, amics i coneguts, esdevé la principal font d'ingrés per al 16,4 % dels casos, i la mendicitat ho és en el 14,2 % dels casos. De la resta, destaca un 21 % de qui no es coneix la seva principal font d'ingrés.

Els instruments públics més específics de lluita contra l'exclusió, renda mínima d'inserció i pensions no contributives, constitueixen la principal font d'ingrés en el 9 % dels casos, i les pensions contributives (jubilació, invalidesa, viduïtat i atur) ho són en el 7 %.

- En relació a l'import d'aquests ingressos:
 - El 49,6 % percep fins a 300 € al mes
 - El 10,9 % entre 301 i 450 €
 - El 8,9 % percep entre 451 i 600 €
 - El 6,4 % més de 600 €
 - No sap o no contesta el 24,1 %

Les dades es refereixen a l'any 2005. Aquell any, el cost mitjà en una pensió econòmica al casc antic de Barcelona era de 14,26 euros la nit, 428 euros al mes. Un àpat (menjar o sopar) costava 5,39 euros, 323 euros al mes. Una persona que estigués al carrer, necessitava com a mínim 751 euros al mes per poder menjar dos àpats al dia i dormir sota teulada. Per contra, més del 70 % de les persones tenien uns ingressos inferiors a aquesta xifra.

Preguntats sobre les dues principals rúbriques de despesa³, sorprèn com les prioritats varien en funció de l'edat:

ORDRE PRIORITAT	EDAT				TOTAL PONDERAT
	18 – 29 anys	30 - 44 anys	45 – 64 anys	+ de 64 anys	
1	Menjar	Menjar	Menjar	Menjar	Menjar
2	Transport, viatges	Transport, viatges	Transport, viatges	Allotjament	Transport, viatges
3	Roba, vestir	Beguda	Allotjament	Beguda	Beguda
4	Allotjament	Allotjament	Beguda	Roba, vestir	Allotjament
5	Beguda	Roba, vestir	Roba, vestir	Transport, viatges	Roba, vestir

A totes les persones en situació de sense llar els preocupa, en primer lloc, poder menjar, i a aquesta finalitat destinen, principalment, els seus ingressos. On dormir, en canvi, preocupa poc quan s'és jove, mentre que a mesura que passen els anys, cada cop té més importància.

Sorprèn que fins els 64 anys, la despesa en transport sigui la segona prioritat, per davant de la roba, d'on dormir o del poder beure. Es fa difícil interpretar aquesta dada. Pot tenir el seu origen en la dispersió dels recursos disponibles (esmorzar en una parròquia, dinar en un menjador públic, sopar i dormir en un alberg). Una altra explicació podria ser la no acceptació de la pròpia situació i un desig de canviar-la, potser per la via de la inserció laboral, que exigeix freqüents desplaçaments tant en la recerca de feina com per mantenir-la. D'aquí que a partir dels 65 anys, el transport passi de la segona a la darrera prioritat.

També sorprèn el que passa amb la beguda. Per a les persones en situació de sense llar joves, beure és l'última de les seves preocupacions. Aquesta dada es veu confirmada pel 30 % del total de la població en situació de sense llar que és abstemi i no ha consumit mai drogues. A mesura que es fan grans, si persisteix la situació de sense llar, beure passa a ser la tercera prioritat. Els anys (i les malalties) acaben situant-la entre la quarta i la tercera prioritat.

Aquesta situació no es correspon amb l'estereotip més habitual que té la població. En l'imaginari col·lectiu, persones en situació de sense llar i alcoholisme estan estretament lligats. Aquest fet perjudica la visió que el conjunt de la societat té d'elles, al introduir un element de responsabilitat personal fruit d'un comportament de risc. Les culpabilitzem de la seva situació com a conseqüència dels seus actes, en aquest cas el manteniment d'una addicció. Les dades de l'INE introdueixen un element de dubte: és l'alcoholisme una de les causes de la situació de sense llar?, o bé la situació de sense llar acaba afavorint l'alcoholisme com a resposta a una situació insostenible? Caldrien estudis més rigorosos, però la nostra experiència, després d'atendre prop de 6.000 persones, és que l'alcoholisme, molt extens en els moments inicials de tot procés d'inclusió, remet de forma significativa quan la persona té un horitzó on el menjar i el dormir estan garantits, i quan la persona ha establert lligams basats en el reconeixement i el respecte. De fet, una de les tasques dels professionals d'atenció directa d'Arrels és la de motivar perquè la persona comenci un tractament de *deshabitució*. Un cop iniciat, la gran majoria es manté abstèmia, tot i que es poden donar recaigudes puntuals.

Una altra dada poc coneguda és la que fa referència al nivell d'estudis:

- El 13,0 % ha rebut una educació superior, universitària o no.
- El 6,6 % no té cap mena d'estudis, i un 15,1 % ha fet l'educació primària.
- La major part de les persones en situació de sense llar, el 63,9 %, ha acabat l'educació secundària.

Cada vegada es fa més palès que la formació no és garantia d'una vida exempta de trencaments com el que representa acabar al carrer. Els darrers estudis indiquen que augmenta el nombre de persones amb estudis superiors que viuen al carrer, fent bona aquella expressió que diu que això li pot passar a tothom. La nostra societat, cada cop més complexa, fa que cada vegada tinguin més importància altres factors, a més de la formació, com ara els trencaments familiars, la precarietat laboral i els sistemes de protecció en malalties i trastorns mentals.

- Respecte a la situació laboral,
 - El 75,7 % estan a l'atur, la meitat dels quals (49,6%) està buscant feina.
 - Dels qui tenen feina, l'estudi indica que el 13,2 % porta més de dos anys en l'ocupació actual, mentre que el 10,7% porta treballant entre 1 i 2 anys i el 8 %

entre 6 mesos i un any. El 68,1 % porta menys de sis mesos, i la meitat d'aquests, menys d'un mes.

- Els Serveis Socials reben una escassa valoració: el 60,6 % opina que els van ajudar poc o gens, mentre que el 35,9 % indica que els van ajudar bastant o molt. Aquesta opinió subjectiva dels propis interessats coincideix amb la descripció, que un estudi anterior de l'INE feia de les prestacions ofertes, aquestes prestacions tenen un caràcter eminentment assistencial, d'atenció per a la subsistència. Això és segurament causa de la manca de recursos i una determinada visió de l'assistència social de la xarxa. Més endavant aquesta idea ve reforçada quan parla de l'escassa presència de les prestacions lligades a la inserció laboral, demostració de la feble visió integradora i de reinserció de l'acció social.⁴

- La delinqüència està present en el col·lectiu amb doble signe, com a víctimes i com a victimaris.
 - El 41,9 % ha estat amenaçat o insultat
 - El 40,3 % ha sofert robatoris
 - El 3,5 % ha patit agressions sexuals
 - El 47,6 % ha estat denunciat o detingut alguna vegada. La meitat d'aquestes persones han estat condemnades pels tribunals

1.2 EL RETROBAMENT

Qui ha estat anys al carrer molt poques vegades vol recordar aquella època. En aquesta ocasió, un cúmul de casualitats va fer que en José, el nostre protagonista, anés al programa “Amb ulls de dona”, de la periodista Silvia Cópulo, que tractava el tema de la violència i el civisme. Quan, poques setmanes després, el periodista Kepa Aulestia ens va demanar ajuda per entrevistar a una persona que hagués estat al carrer, per tal d'estalviar-nos la feina de convèncer a algú altre li ho vàrem demanar a ell, amb l'argument que si havia anat a una entrevista per la televisió, no li costava res respondre a un periodista de premsa escrita. Estava content d'haver-hi anat, però ens va dir que no volia anar més a cap entrevista.

José té 54 anys i va néixer en el si d'una família de cinc germans. Als 18 anys ve a Barcelona per fer el servei militar, i després es queda per treballar. També ve un germà seu que munta un negoci fins que, al cap d'uns anys, el tanca i retorna al seu poble. En els primers anys d'estar-se sol a Barcelona, manté una relació freqüent amb la família.

La feina li comença a anar malament. La recessió posterior a l'any 92' l'enganxa de ple i coincideix en empreses que tanquen amb altres que fan regulació de plantilla. Espai cada cop més el contacte amb la família, mentre espera que la situació remunti. Per últim, amb 40 anys, es troba al carrer, on hi restarà durant deu anys.

En aquests deu anys li passen moltes coses:

- És conscient del progressiu deteriorament en què està ficat: va brut, es torna alcohòlic (arriba a beure fins a 5 cartrons de vi al dia), cada vegada menja menys.
- Sense un lloc on guardar les coses, perd la documentació. Augmenta el seu aïllament.
- Apareix la por: algun insult, alguna agressió. El pitjor és haver de fer-hi front tot sol, sense el recolzament de cap conegut, alguna entitat, l'administració.
- Els actes més quotidians es tornen feixucs: per dutxar-se a l'estiu, va caminant fins a Castelldefels. Per esmorzar, ha d'estar a les 9h en un col·legi del carrer Provença, i a les 11h, en un altre al carrer Amigó. Dina en un altre lloc, i dorm en un altre.

El gener del 2004 contacten amb ell uns voluntaris de l'Equip de Carrer. Al juliol ve al Centre a dutxar-se i comença a dinar en un bar del barri. Al setembre va a dormir a una pensió i finalment al novembre entra en un pis d'Arrels.

Un any després d'entrar al pis se'l veu molt millor i està més tranquil. Comença a buscar feina. Al febrer li fan una entrevista que es publica a *El Correo Vasco* del dia 25-02-06. El mateix periodista s'adona de què a en José se li està movent alguna cosa; vol retrobar-se amb la família, però li fa por. Se sent culpable de la situació en la que està, per diverses raons:

- Va ser ell qui va marxar de casa i qui va tallar la relació, sense que hi hagués cap raó, cap baralla, ni malentès.
- Es veu com un fracassat, sense feina (encara no treballa), sense casa (encara no creu que aquell pis sigui casa seva). Després de tants anys a Barcelona, no té res per

mostrar als de casa seva que doni raó del que ha fet, amb què ha esmerçat aquests anys. Al contrari, ha acabat sent com aquells que no s'ha de ser mai: brut, alcohòlic, ociós.

- Creu que els seus pares han mort, i aquest pensament el turmenta, perquè estimava i es sentia estimat pels seus pares i els seus germans. Quina mena de fill és capaç de no dir res durant tants anys i no estar al seu costat al morir?

Parlem amb ell i comencem a buscar per Internet a la seva família. No la trobem. Més tard sabrem que el canvi d'una lletra al transcriure el cognom, anys després de perdre el seu carnet d'identitat, feia impossible la localització. Provem amb els cunyats i en localitzem a un. Ara sols falta telefonar. No s'atreveix, i ho fa la responsable del programa de pisos.

A l'altra banda de la línia, una neboda de vint-i-pocs anys es queda sorpresa. Ens diu que fa anys que el busquen, que la seva mare és viva, té 86 anys, i que aquest Nadal, com els anteriors, quan sent una clau al pany pregunta si és en José. Deixem la conversa aquí.

Aquella mateixa tarda ens telefona la mare de la noia, que és una germana d'en José. També s'hi posa un germà. Ens demanen fotos. Ells, per la seva banda, en el cap de setmana preparen un àlbum amb fotos de la mare, els 4 germans i tots els nebots. Ens enviem correus electrònics, alguns per a nosaltres, altres per a en José. Textos curts, plens d'una gran humanitat. Ell encara no s'atreveix a posar-se al telèfon i no vol donar el del pis.

A la setmana següent telefona a la mare. Parla amb ella i amb alguns dels germans.

Hem de frenar un intent de què vinguin tots: en José vol ser ell qui torni a Sevilla, no que el vinguin a buscar. Pot fer-ho, ara treballa com a mosso de magatzem a través d'una empresa d'inserció laboral.

Hem sabut més coses. En José sempre ha estat present en aquella família, mai ha desaparegut del tot, no s'ha fet invisible:

- Li han seguit pagant la quota d'una confraria de natzarens a la que pertanyia de jove.
- L'han recordat en les celebracions importants. En diferents casaments l'han buscat per a convidar-lo a la festa.
- Han ensenyat la seva foto i explicat qui era als nebots que anaven naixent.

El juny de 2006, acompanyat per la responsable del programa de pisos, en José vola a Sevilla. Ella torna al dia següent. Ell es queda i torna uns dies més tard. En aquest any que ha passat, la seva família l'ha vingut a visitar, i ell ha fet algunes estades, quan la feina li ho permet, a casa seva, amb la mare, els germans i els nebots.

A Arrels hem viscut bastants retrobaments. Tots són diferents, d'una gran intensitat. En la majoria dels casos, el desencadenant d'aquest procés és la malaltia, sobre tot la malaltia terminal i la proximitat de la mort. Parlem amb la persona i, si hi està d'acord, busquem a la família. En ocasions, aquesta no vol saber res, però en general, entre sorpresos i expectants, accepten venir.

Sabem que són moments delicats: les històries passades que moltes vegades desconeixem, i les circumstàncies del retrobament, sovint en un context de malaltia, pesen com una llosa i fan aflorar

records i sentiments que mai han mort del tot. Nosaltres ens limitem a oferir un espai acollidor i digne, normalment un dels nostres pisos, a explicar la situació, i acompanyar-los en aquest moment. La resta ho fan ells.

1.3 EL MÓN INTERIOR.

El procés d'exclusió es manifesta de diferents formes. La més evident fa referència a aspectes físics: la brutícia, la deixadesa, la pèrdua d'habilitats relacionals, el romandre sense un lloc propi on anar. A mesura que passa el temps, veiem com la persona es deteriora. Aquests elements més materials són una cara de la moneda.

L'exclusió, però, afecta sobre tot la psicologia de la persona, el seu món interior. Si no parem atenció, ens pot passar desapercebut com és d'important la vivència que tenen de la seva situació, i com aquesta vivència afecta el seu sentit vital.

Procés de mort.

Esdevenir una persona sense llar no és només una situació, sinó també l'expressió d'un procés més ampli, que afecta a la totalitat de la persona, tant en l'àmbit de les materialitats com en els aspectes més personals. No és un fet concret, en què ara ets un ciutadà normal i corrent i a l'instant següent no ho ets. És un procés de lenta mort, que té lloc al llarg de varis anys, i en el que es pot passar per diferents nivells. En el primer nivell, la persona constata la impossibilitat de dur a terme els seus anhels més vitals: tenir una feina que permeti tenir cura d'un mateix i dels seus més propers, una llar, relacionar-se amb els altres. En aquest nivell apareix un significat diferent de la llar, que poques vegades considerem en la nostra vida quotidiana. Cortés Alcalà ho expressa amb claredat quan diu que *la vivenda no és una simple mercaderia, sinó un bé que al ser hàbitat es transforma en llar, convertint-se en una cosa personal i íntima que passa a formar part de la vida social com a espai privilegiat de la vida humana* (Cortés Alcalá, 1997).

- És l'espai a través del qual establim la nostra vida i les nostres referències socials
- És on construïm la nostra identitat
- És el lloc de la família i la socialització
- És lloc d'activitat i relació social
- És el lloc des del que ens relacionem amb el nostre món exterior a través de continuats intercanvis de béns i serveis

Viure al carrer és negar o, en el millor dels casos, dificultar la possibilitat de desenvolupar aquests aspectes.

Si passa el temps i la persona no rep ajut per superar la situació de sense llar, apareix un segon nivell més profund, que es manifesta al prendre consciència de la situació en què es viu, una situació de gran duresa i sovint injusta, però que no importa a ningú. Al costat de la pobresa econòmica, apareix la pobresa relacional: no ser res per a ningú.

És una situació que necessita temps per manifestar-se, però estades llargues al carrer acaben facilitant la seva interiorització en la persona. Un dels resultats és saber-se invisible per a tothom. Un altre resultat és la desconfiança i, en última instància, la desesperança.

Per últim, si malgrat el temps transcorregut, la persona continua al carrer, sentint impotència i desesperança, apareix el sentiment de culpa. La persona pren consciència de què està fent i s'està transformant en allò que no vol ser, fa allò que li varen ensenyar que no s'havia de fer: anar brut i fer pudor, convertir-se en un alcohòlic, no tenir cura de la salut, menjar del que es troba al carrer.

La culpabilització, quan es dóna, és un mecanisme pervers que té la capacitat de bloquejar els esforços tant de la pròpia persona, com també de les persones i entitats que s'hi volen acostar, sorgeix en diferents moments del procés d'inclusió, quan s'ofereixen diferents possibilitats a canvi de petits compromisos (que la persona dubta si podrà mantenir), o les pors que apareixen quan es planteja el retrobament amb la família.

Impotència, desesperança i culpa són sentiments que, amb major o menor intensitat, acompanyen a les persones que han viscut anys al carrer. Aquests sentiments ens remetent al nivell vivencial de la persona, afecten el seu sentit vital. Allò que comença sent, sobre tot, un problema de manca de recursos, amb una forta dimensió econòmica, amb el pas dels anys acaba sent un problema d'exclusió. Quan s'arriba a aquest punt, la simple aplicació de recursos econòmics, vàlida per a situacions de pobresa, aquí és insuficient. Es necessita alguna cosa més.

Procés de vida.

Sempre hem defensat que la situació de sense llar és reversible, que es pot superar, (per això parlem de persones *en situació de* sense llar, separant la situació: sense llar, de l'essència: persona). Al costat dels processos que poc a poc van reduint la persona, també hi ha processos que la fan créixer, processos que injecten esperança, possibilitats, vida. Tenen, però, una característica: la persona que està al carrer no els pot abastar per si sola, necessita dels altres. Són processos que demanen proximitat i solidaritat.

La proximitat és fonamental. No es pot transformar la situació de la persona si abans no ens hi hem acostat. La història d'en José ens mostra diferents tipus de proximitat.

- Per una banda hi ha la proximitat del voluntari de l'equip de carrer que s'apropa fins on està ell. És una proximitat física, algú que s'hi acosta, parla, proposa, hi dedica temps (de vegades pot semblar que es perd el temps), està amb ell. Al llarg dels anys hem descobert que quan més temps fa que la persona està al carrer, menys importància tenen els arguments, que aquesta via té un recorregut limitat. En canvi, per la proximitat, qui fins ara era un desconegut, el voluntari, es transforma en una persona significativa. I ara sí, per raons que no podem preveure (trobar-se malament, algun fet que se'ns escapa, etc.), la persona que ha fet l'esforç d'acostar-s'hi es pot trobar amb la sorpresa que un bon dia, davant la proposta feta mil vegades de dormir en una pensió, sempre refusada, avui tingui com a resposta un sí. La situació que romania estàtica comença a evolucionar.
- La proximitat no té perquè ser només física. La història d'en José ens mostra un altre tipus de proximitat: la de la família, que sempre el van voler tenir a prop, encara que ell no hi fos.

Aquest voler no és una actitud passiva, sinó que provoca en ells moviment: buscar-lo, ensenyar la fotografia als nebots, recordar la seva història. Són petits fets enfocats a voler-se fer pròxims malgrat les limitacions de la situació.

- Cal remarcar que d'aquesta conjunció, voluntat i circumstàncies, es desprèn una varietat de respostes de gran riquesa. Va des del jubilat amb minsos ingressos que no pot fer cap donatiu però que escriu unes ratlles en què ens animen a continuar, fins el matrimoni que al celebrar els 25 anys de casats demana que no se'ls hi faci regals, sinó que s'ingressin els diners en un compte que es farà arribar a alguna entitat social, passant per la parella que vol celebrar que inicien una vida en comú i encarrega a una entitat social un petit detall per repartir a família i amics.

Totes aquestes situacions tenen com a punts en comú, el voler fer-se pròxims a aquesta realitat, fer-ho cadascú des del seu lloc, i ajudar a transformar aquesta realitat mitjançant actituds i petits gestos. La proximitat és un primer pas per a què les situacions evolucionin, però no tenen la capacitat de transformar les condicions de vida de la persona que està al carrer. Es necessiten els mitjans necessaris per consolidar i afavorir el procés: menjar i sostre, atenció sanitària, ajuts econòmics puntuals, etc. José va començar a canviar el dia que va entrar en la pensió. Es va atrevir a retrobar-se amb la família quan es va deixar de veure com a fracassat. I això només ho va aconseguir quan va poder viure en un pis de lloguer i va aconseguir una feina, senzilla, però feina estable.

En aquest moment, va passar a ser una persona amb dificultats, com tots nosaltres.

El procés de sortida de l'exclusió comença quan la persona ja no es veu com a fracassat, cosa que demana unes condicions mínimes de vida (el suport comunitari), és consolidada quan és capaç de superar la culpabilitat, cosa que demana experimentar la superació de situacions anteriors, i arriba a la seva màxima expressió quan es recuperen les relacions perdudes, sobre tot les de tipus familiars. Aquest procés demana mitjans i suport econòmic.

1.4 FACTORS QUE INTERVENEN EN LA SITUACIÓ DE SENSE LLAR.

A partir de la història d'en José podem mirar el fenomen de les persones en situació de sense llar des d'un angle diferent, posant l'accent no tant en el món interior i en la resposta necessària, com en els diferents factors que intervenen en aquest procés.

Ja fa temps que els teòrics del tema han assenyalat que en la situació de les persones sense llar intervenen factors de tipus econòmic (manca d'ingressos econòmics), relacional (aïllament i solitud) i vivencial (impotència, desesperança). Aquests factors estan lligats i actuen de forma conjunta.

A) Factors de tipus econòmic.

Fan referència a les condicions materials de vida: tenir o no tenir treball, habitatge, ingressos suficients per sobreviure, etc. Els factors de tipus econòmic són, relativament, en els que podem incidir més fàcilment, fins al punt que si l'exclusió social es degué, només, a factors econòmics, probablement fa temps que aquesta hagués desaparegut. De fet la dimensió econòmica del fenomen sense llar és relativament modesta. Dit això, la situació econòmica és lluny de ser la desitjable: malgrat tots els avanços socials encara es produeixen situacions que fan que les persones afectades no trobin la possibilitat de desenvolupar-se com a tal.

Si ens hi acostem moguts per un sentiment de solidaritat, la nostra voluntat de servei ben aviat ens demanarà transformar aquest sentiment en un desig de justícia: cal aprendre a veure les causes de l'exclusió, en la mesura de les nostres possibilitats denunciar-les i, sobre tot, treballar per a què desapareguin.

Una actitud crítica ens portarà a no acceptar les coses tal com són. Aquest és el camí per descobrir possibilitats al nostre abast: no seran les que voldríem (generar un canvi estructural ara per ara està fora de la nostra capacitat), però que permeten un petit canvi i una millora real en les condicions de vida de les persones excloses.

B) Factors de tipus relacional

Els factors de tipus relacional són importants en persones que tenen una biografia plena de trencaments en les seves relacions familiars, socials i laborals. Trencaments sovint traumàtics, no desitjats, que els han conduït a la soledat. Aquests factors fins fa poc estaven escassament presents en el plantejament de les entitats, doncs la prioritat d'aquestes era cobrir els aspectes materials, fent que la intervenció social es reduís a aquests aspectes: proporcionar un sostre, facilitar l'accés a menjadors, roba, etc. En la pràctica, s'equiparava l'exclusió social a la pobresa.

Una conseqüència negativa d'aquest plantejament ha estat la culpabilització del propi exclòs, és el típic: "els facilitem menjar i dormir (o el recurs que sigui), i no se'n en surten".

Cal preservar un espai que permeti reconstruir aquestes relacions trencades. Mai podem substituir la família, però podem refer algunes de les seves funcions, sobre tot la que es refereix a la família

com el lloc on cada persona es reconeguda i valorada. Això demana afavorir espais de relació que permetin trencar l'aïllament: exposar opinions, experiències personals, records en un entorn de confiança. Aquests espais poden tenir diferents nivells d'implicació, des dels molt lliures, com sala d'estar, jocs, etc., fins els que requereixen un major grau d'implicació: grups d'autoajuda, tallers específics.

Cada cop més, les entitats que atenen aquestes persones dediquen més temps i recursos a afavorir les activitats grupals i l'assumpció de responsabilitats per part de les mateixes persones ateses.

No forçosament hi hauran resultats positius sempre. Pot ser que s'aconsegueixin o no, doncs en la persona poden incidir altres elements com malalties mentals, addiccions, trastorns de conducta, etc., Però el que és segur és que una persona no passa d'aïllar-se a integrar-se amb els demés sense que, prèviament, hagi trobat un espai on recuperar habilitats perdudes de relació, o un espai que possibiliti el seu reconeixement, que li permeti reviuire l'experiència de saber-se valorat.

C) Factors de tipus vivencial

Per a les persones en situació consolidada d'exclusió social, és per a qui, en gran part es juga la possibilitat de capgirar la seva situació. La pèrdua de l'habitatge és l'expressió física (no tenir un lloc on aixoplugar-se), afectiva (no tenir un lloc on ser reconegut) i simbòlica (estar en un no-lloc), d'una doble pèrdua anterior, la família i el treball, aspectes fonamentals per a tota persona, i que acaben afectant el seu sentit vital.⁵

S'entra en una dinàmica d'acció-reacció: un empitjorament en la seva situació econòmica (no poder pagar una pensió) i relacional (trencament de la família), afecta el seu sentit vital. Igualment, però, una millora en la situació econòmica i la reconstrucció d'espais de relació permet millorar el seu sentit vital.

Quan parlem del sentit vital de la persona que està al carrer, adquireix importància l'actitud de qui s'hi vol acostar. El nostre ser i fer al seu costat ha d'estar impregnat de confiança en l'altre, que vol dir estar convençut de les capacitats que tota persona té, per difícil que sigui la seva situació.

Sovint, els exclosos han perdut fins i tot l'esperança. Cal que la retrobin amb nosaltres. No som la seva esperança de canvi, però sí que poden veure i trobar en nosaltres, persones que creuen en ells, persones convençudes de què poden canviar. Per tant, hem de creure en el seu canvi, és condició bàsica per poder transmetre esperança. Creure que l'altre pot, fa possible i genera possibilitat de canvi.

Creure ens permet esperar, encara que res es mogui. És una espera activa, fruit de l'experiència de què els canvis poden venir d'on menys ens ho pensem; en algun cas, una malaltia ho cura tot. És la situació de vegades viscuda per l'Equip de Carrer: la persona que sempre ha refusat venir al centre, un bon dia, perquè es troba malament, accedeix a dormir en una pensió, situació que dóna peu a què vingui al centre per dutxar-se i a canviar-se de roba; a què parli amb Treball Social, i es generi la possibilitat de canvi.

Acostar-se a la realitat de les persones en situació de sense llar, i no tenir presents aquests tres tipus de factors, ens pot dur a resultats no desitjables.

- Estar molt a prop de la persona, escoltar-la, respectar-la, fer-se pròxim, i no millorar les seves condicions materials, s'acosta perillosament al cinisme. És el perill que corren entitats voluntarioses però poc efectives quan no tenen en compte la globalitat del que necessita la persona afectada i limiten la seva actuació a l'acompanyament, oblidant la necessària millora de les condicions de vida.
- Millorar les condicions de vida, garantir el mínim indispensable, però fer-ho des de la distància, és relegar la persona als aspectes físics de la supervivència. La relació és freda. Simplificant molt, no importa què li passa a la persona, sinó que no se'ns mori. És el risc que corren entitats massa burocratitzades quan redueixen la seva activitat a garantir unes condicions mínimes, i defugen la relació personal, la implicació en la seva situació. Cauen en l'eficacisme, sense tenir en compte la globalitat del que necessita la persona afectada.

La persona concreta que està al carrer necessita, amb urgència i de forma simultània: proximitat, en forma de paraula i de relació, que humanitza; i solidaritat, expressada en el suport econòmic, que dignifica. Com veiem, els factors que intervenen en la situació de sense llar ens remetent a la proximitat i a la solidaritat.

2. DIMENSIÓ ECONÒMICA

En les pàgines precedents sovint hem dit que les persones en situació de sense llar necessiten l'ajut d'entitats i administracions per superar la seva situació. Ara, doncs, és necessari veure quins són els recursos que es posen a la seva disposició. Per a tal fi, utilitzarem dades de diferents fonts, principalment de l'INE i l'Eurostat.

L'any 2005 l'INE⁶ va estimar en 21.900 les persones en situació de sense llar, ateses en els centres de l'estat espanyol. No tenim dades de l'import que aquell any els centres varen dedicar per atendre'ls. L'any 2006, l'INE calcula en 144.571.136 €, la quantitat que els centres van destinar a l'atenció de les persones en situació de sense llar. En les pàgines que segueixen, intentarem veure si aquest import és suficient, si és comparable al que destinen a altres societats semblants a la nostra, i fins a quin punt està afectada per la situació econòmica espanyola, bé perquè aquesta estigui en una fase expansiva, bé perquè estigui en una fase de recessió. És a dir ens hem de preguntar sobre suficiència, comparació i possibilitat de l'atenció a persones en situació de sense llar.

2.1. És suficient?

144,6 milions d'€ poden ser pocs o molts en funció del que és necessari. Igualment, hi ha masses variables que intervenen: l'atenció pot ser puntual, de mesos, o per a tot l'any. Es pot limitar a informació, o pot ser més intensa: cobertura de necessitats bàsiques (menjar i dormir), prestacions destinades a la inserció (formació, tallers ocupacionals). Cal recordar, però, que estem davant d'una població de 21.900 persones que estan al carrer, que necessiten menjar i dormir, sovint també atenció sanitària, tant física com mental, suport psicològic i assessorament jurídic i social (tramitació de DNI, empadronament, targeta sanitària, PNC, RMI) entre altres. Podríem equiparar, a nivell de necessitats, el que necessiten aquestes persones amb els serveis que es presten des d'una residència per a gent gran, amb la diferència que l'estada seria temporal.

Una simple divisió ens diu que, de mitjana, els centres varen destinar 18,09 € al dia per persona, 542,70 € al mes. Aquell mateix any, l'acord de col·laboració entre el Departament de Benestar i Família (actual Acció Social i Ciutadania) i els centres concertats per a l'acolliment residencial i centres de dia per a gent gran establia els següents mòduls:

- Acolliment Residencial, baixa intensitat d'atenció⁷: 1.157,92€ al mes
- Centre de dia (no distingeix entre nivells d'atenció): 23,44€ al dia

Dues observacions:

- El mòdul diari de centre de dia és, ell sol, un 30 % superior a la mitjana diària total : 23,44€ enfront de 18,09€
- Si s'apliqués el mòdul econòmic vigent per a la gent gran als centres d'atenció a persones en situació de sense llar, l'atenció de les 21.900 persones en aquesta situació requeriria 304,3 milions d'€, una mica més del doble del que es dedica actualment.

Hi ha altres indicis que confirmen la tesi de què estem davant d'un sector amb greus carències de finançament. Si mirem els recursos humans que s'hi dediquen, veiem que en total són 14.815 persones, de les que:

- 9.443 persones, el 63,7 %, són voluntàries (sort n'hi ha !!)
- 923 persones, el 6,2 %, tenen un tipus especial de vinculació: són religiosos, estudiants en pràctiques, etc. Ara per ara, els religiosos que es dediquen a aquesta activitat són imprescindibles, tant per la seva experiència com per la disponibilitat amb què intervenen.
- 4.449 persones, el 30 %, són assalariades, de les que 3.240 persones ho són a temps complet i 1.209 a temps parcial.

Suposant que, de mitjana, els contactes parcials ho fossin a mitja jornada, estariem davant d'un total de 3.845 llocs de treball. *La Encuesta anual de coste laboral 2006* de l'INE ens diu que aquell any, el cost total brut anual, pel conjunt d'activitats, va ser de 26.611,13 €. En el sector *Otras actividades sociales y servicios prestados a la comunidad*, va ser inferior, 21.976,52 €. Si apliquem aquest import al conjunt d'assalariats, veiem que la xarxa d'atenció a persones sense llar hauria dedicat 84,5 milions d'€ per pagar a un personal de per si amb sous un 20 % inferiors a la mitjana nacional, restant 60 milions d'€ per a totes les demés despeses.

Haurem de concloure que 144,6 milions d'€ a l'any no semblen suficients per atendre degudament les necessitats d'aquestes 21.900 persones.

2.2 Comparació amb l'Unió Europea⁸

Les dades que vénen a continuació s'han extret de l'Eurostat. Les dades s'expressen en UPC⁹ per habitant. La gràfica número 1 ens mostra l'evolució de la funció Exclusió social des de l'any 1993 fins al 2004, expressat en UPC. La número 2 mostra cada una de les funcions de l'Estat del Benestar i compara el seu valor pel que fa a UE(25), UE(15) i a l'Estat espanyol. Per últim, la gràfica número 3 mostra l'evolució del total de l'Estat del Benestar¹⁰ des de l'any 1993 fins al 2004.

Evolució funció Exclusió Social 1993 – 2004 en Unitats de poder de compra (UPC)

Dades: EUROSTAT

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
UE(15)	62,6	72,8	80,7	84,7	84,3	88,5	89,9	89,9	93,7	98,8	98,4	101,4
Unió Europea (25)								77,5	81,2	85,9	85,7	86,8
Espanya	14,9	15,5	15,8	22,8	24,1	21,3	25,6	23,1	26,2	35,6	37,2	38,7
Diferencial Esp - UE(15)	-47,7	-57,3	-64,9	-61,9	-60,2	-67,2	-64,3	-66,8	-67,5	-63,2	-61,2	-62,7
% Esp - UE(15)	23,80%	21,29%	19,58%	26,92%	28,59%	24,07%	28,48%	25,70%	27,96%	36,03%	37,80%	38,17%

A la vista de les dades podem treure algunes conclusions:

La insuficiència en l'atenció a les persones en situació de sense llar no és un fet puntual, sinó crònic. L'import en termes d'UPC (Unitats de Poder Compra) que l'estat espanyol ha destinat sempre ha estat, com a màxim, el 38 % de la mitjana europea en aquest capítol. Aquest fet ha perjudicat no només l'atenció que cada any es dona, sinó també ha impedit la creació dels equipaments necessaris. No estem davant d'una situació conjuntural. La situació actual només s'explica per l'abandó sistemàtic, al llarg dels anys, de les diferents administracions amb

responsabilitat en el tema, sigui quin sigui el seu color polític. Sembla que en els darrers 3 anys, el diferencial entre UE i Espanya ha deixat de créixer, però el que ens separa de la mitjana de l'EU dels 15 encara és molt, més del 60 %.

Funcions Estat del Benestar en UPC. Any 2004. Comparació UE i Espanya
Dades: EUROSTAT

	Sanitat	Família	Habitatge	Exclusió Social	Superviv.	Invalidesa	Vellesa	Atur	Total
UE (25)	1.682,2	466,4	117,0	86,8	268,8	479,6	2.462,2	387,6	5.950,6
UE (15)	1.975,2	546,6	140,5	101,4	317,0	557,0	2.871,1	461,2	6.970,0
Espanya	1.329,2	151,2	33,5	38,7	128,7	323,9	1.760,8	555,4	4.321,4
% Esp - UE (25)	79,02%	32,42%	28,63%	44,59%	47,88%	67,54%	71,51%	143,29%	72,62%
% Esp - UE (15)	67,29%	27,66%	23,84%	38,17%	40,60%	58,15%	61,33%	120,42%	62,00%

La debilitat de la xarxa que atén a aquest col·lectiu és veu afectada per la debilitat dels altres sistemes de protecció. Aquelles funcions que poden prevenir l'exclusió social o facilitar-ne la sortida estan, elles mateixes, en situació de fragilitat. Espanya es situa significativament per sota d'Europa en totes les funcions protectores, excepte en l'atur. Està un 21 % per sota en Sanitat, 68 % per sota en Família, 70 % per sota en Habitatge, 55 % per sota en Exclusió Social, 52 % per sota en Supervivència, 32 % per sota en Invalidesa, i 28 % per sota en Vellesa. En protecció per a situacions d'atur, Espanya es situa un 43 % per damunt de la mitjana de l'UE. Curiosament, aquesta és de les poques contingències la cobertura de la qual, per llei, està limitada a un període màxim determinat. En el cas de l'exclusió social, és pretensions i massa agosarat pensar que podem fer el que fa Europa destinant-hi menys de la meitat dels recursos que hi destina.

Protecció Social a Espanya. 1993 - 2004. Unitats de poder de compra (UPC)
Dades: EUROSTAT

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
UE(15)	4.682,9	4.850,9	4.996,0	5.267,3	5.453,9	5.606,1	5.861,9	6.210,6	6.455,0	6.712,4	6.880,8	7.252,1
UE(25)								5.350,1	5.586,5	5.823,1	5.964,9	6.188,3
Espanya	3.048,5	3.022,7	2.931,7	3.064,5	3.122,8	3.223,8	3.426,6	3.655,3	3.785,4	4.055,9	4.223,1	4.437,5
Dif. Espanya - UE(15)	-1.634,4	-1.828,2	-2.064,3	-2.202,8	-2.331,1	-2.382,3	-2.435,3	-2.555,3	-2.669,6	-2.656,5	-2.657,7	-2.814,6
% Esp - UE(15)	65,10%	62,31%	58,68%	58,18%	57,26%	57,51%	58,46%	58,86%	58,64%	60,42%	61,38%	61,19%
UE(15)	100,00	103,59	106,69	112,48	116,46	119,71	125,18	132,62	137,84	143,34	146,93	154,86
Espanya	100,00	99,15	96,17	100,52	102,44	105,75	112,40	119,90	124,17	133,05	138,53	145,56

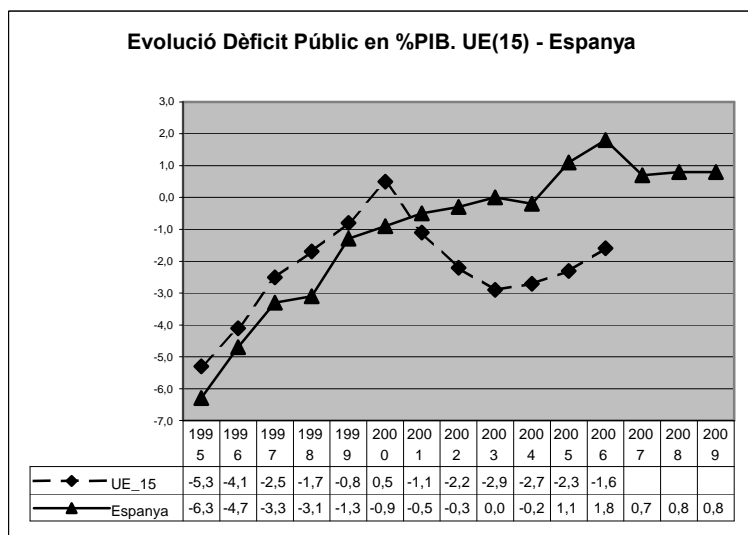
La feblesa en totes les prestacions socials és fruit, al seu torn, de l'escàs suport que l'Estat del Benestar en el seu conjunt ha rebut per part de la nostra administració. De fet, s'està produint una divergència respecte a l'Europa dels 15: mentre que, de mitjana, la protecció social de l'UE dels 15, entre 1993 i 2004, va créixer el 55 %, en el nostre país ho va fer un 46 %.

En vista de les dades, hem de concloure que el suport, que el nostre país ofereix a les persones en situació de sense llar, no aguanta cap mena de comparació amb la resta d'Europa: històricament sempre hem estat per sota, fins el punt que en el moment actual, el millor en els darrers 10 anys, hi dediquem el 38 % de la mitjana europea.

2.3 Possibilitats de l'economia espanyola

No és el nostre objectiu fer una anàlisi de la situació econòmica d'Espanya, sinó tan sols veure en quina situació estem. Per aquesta raó ens hem limitat a utilitzar els indicadors més usuals: balanç dels comptes de l'estat (superàvit o dèficit), creixement en termes de PIB i evolució del deute

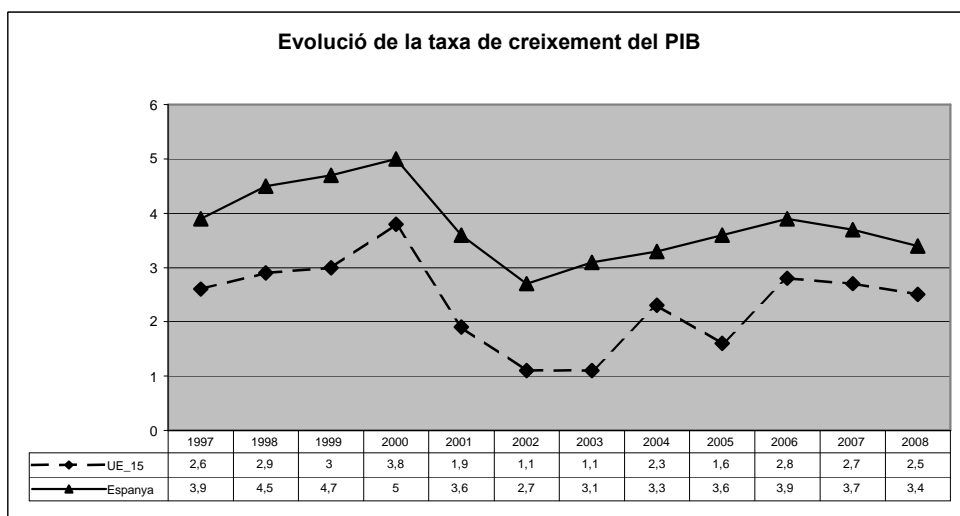
públic. Sabem que hi ha altres magnituds importants: inflació, formació de capital, balanç exterior, etc. Creiem, però, que als efectes que perseguim, els tres indicadors que utilitzem són suficients.

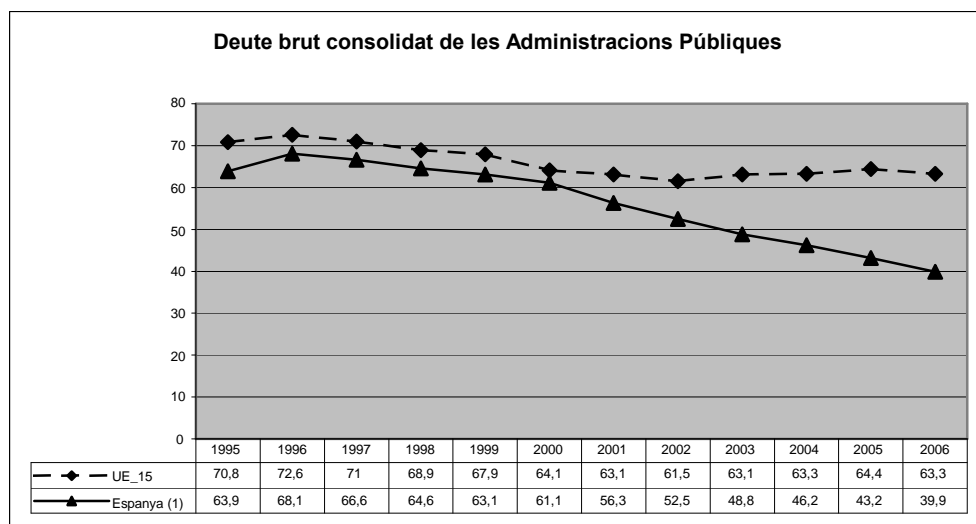
L'estat espanyol ha controlat el dèficit públic, que ha passat d'un dèficit equivalent al 6,3 % del PIB a un superàvit en 2006 de l'1,8 %, amb una previsió del 0,7 % aquest any, un

cop descomptat l'efecte de la modificació de l'IRPF, i del 0,8 % pel propers dos anys. Recordem que el PEC (Pacte d'Estabilitat i Creixement) obliga a mantenir el dèficit públic per sota del 3% del PIB.

Com podem veure en el gràfic següent, també la taxa de creixement del PIB ha tingut un comportament positiu. El creixement acumulat en termes de PIB de l'economia espanyola en el període 1997-2006 ha estat d'un 46 %, mentre que l'UE dels 15 ha crescut un 26 %, i l'UE dels 25 ho ha fet un 27 %. Les previsions per a 2007 i 2008, en el cas d'Espanya, són d'un creixement superior al 3 %.

En relació al deute brut consolidat de les AAPP en termes de PIB, en el període comprés entre 1996 i 2006, el deute brut en el conjunt de l'UE dels 15 es va reduir 9,3 punts, passant del 72,6% del PIB al 63,3 %. En el mateix període, el deute espanyol es va reduir 28,2 punts, situant-se actualment en el 39,9 % del PIB. El següent gràfic mostra el seu comportament.

Vistes aquestes dades, podem concloure que la situació de l'economia espanyola permet millors nivells de protecció social que, sobretot, haurien de prioritzar les persones amb major vulnerabilitat, entre elles les persones en situació de sense llar.

El que més sorprèn d'aquesta situació és que no estem parlant de grans magnituds. Recordem que l'any 2006, l'atenció a les persones en situació de sense llar en el conjunt de l'estat espanyol va comportar una despesa de 144,6 milions d'€. Podem comparar aquesta xifra amb altres magnituds. Agafem uns exemples referits a infraestructures ja fetes o en procés d'execució.

El Periódico del 29-09-2006 explicava que el pressupost previst per a les obres de l'Ave, en tres trams (Lleida-Barcelona, Sants-Figueres, Figueres-frontera), és de 7.100 milions d'euros. Aquests tres trams sumen 367,4 kms., amb un cost *previst* per quilòmetre de 19,3 milions d'euros. Amb 7,5 kms es podria finançar l'atenció a persones en situació de sense llar de tot l'Estat.

La Vanguardia del 16-10-2001 feia ressò de la presentació de la maqueta de l'edifici triangular del Fòrum. El seu cost previst era superior a 72 milions d'euros (encara que el mateix diari deia que set mesos abans s'havia calculat que el cost no superaria els 60 milions d'euros).

Continuant amb el Fòrum, a www.habitat.aq.upm.es/bpes/onu04/bp1206.html es pot consultar una experiència seleccionada en el Concurs de Bones Pràctiques patrocinat per Dubai el 2004, catalogada com a GOOD. Es tracta de la Renovació Urbanística del Front Litoral Besòs – Fòrum 2004. En la part final s'adjunta un perfil financer. Entre els anys 2001 i 2004 aquesta obra va requerir un finançament de 3.177 milions d'euros, dels quals 1.671 els va aportar la iniciativa privada, 318 el propi Fòrum, i 1.189 les diferents administracions públiques. El detall és el següent:

- Ajuntament de Barcelona: 705 milions
- Diputació de Barcelona: 30 milions
- Generalitat de Catalunya: 314 milions
- Govern d'Espanya: 139 milions

Encara que sigui simplificar massa, si dividim l'import total aportat per les administracions entre els 4 anys, trobem que cada any hi varen destinar 794,2 milions d'euros, 5,5 vegades més del que va requerir l'atenció a les persones en situació de sense llar l'any 2006. Indiquem el que l'Ajuntament de Barcelona¹¹, un dels que més ha fet en els darrers anys en l'atenció a aquest col·lectiu, ha destinat:

- Any 2004: 5,7 milions
- Any 2005 7,2 milions
- Any 2006 9,4 milions

Val a dir que en aquest mateix període, el nombre places en serveis d'acolliment residencial temporal va passar de 309 places en 5 centres a 716 places en 9 centres i pisos d'inclusió (abans inexistents).

Confiem que el titular d'*El Periódico* del 13-05-2007, ***Combatre la pobresa, prioritat del pròxim mandat a Barcelona***, es tradueixi en mesures més efectives. La notícia explicava que 150.000 barcelonins sobreviuen amb 300 € mensuals, i 1.000 dormen al carrer.

Podríem parlar d'altres infraestructures amb una inversió superior als mil milions d'euros: l'aeroport del Prat, el desdoblament de l'Eix Transversal, l'Eix del Llobegat, etc.

Sabem que totes elles són necessàries per a la modernització i el desenvolupament del país, i dur-les a aquest quadern no s'ha d'entendre de cap manera com a una oposició a la seva execució. Però sí que diem que a l'hora de planificar aquest desenvolupament també s'hauria de tenir presents a qui està en una situació més feble, encara més quan el manteniment en aquesta situació de feblesa es deu, precisament, a l'oblit que han tingut les diferents administracions envers aquestes persones. Si no som capaços de trobar aquest punt d'equilibri amb l'actual situació de l'economia espanyola, ens preguntem què passarà en el moment en què aquesta entri en recessió.

3. ACCIÓ PÚBLICA I ACTIVITAT POLÍTICA

*L'exclusió social no és una cosa inevitable. Ni tampoc res de consubstancial i escrit en les noves formes de desenvolupament econòmic. És un fenomen "polititzable", és a dir, subjecte a respostes des de les institucions públiques i des de la capacitat de reacció de la societat civil.*¹²

L'exclusió i, sobretot, l'exclusió severa, es poden afrontar, són "tractables" en el sentit que poden ser gestionades. A mesura que l'organització social millora i incorpora valors cívics i ètics, s'amplia la protecció dels més febles, malalts, gent gran, persones que han perdut la capacitat per superar dificultats que els mantenen en condicions infrahumanes, etc.

Ara és el moment de tornar al principi d'aquestes pàgines, a l'enterrament d'en JCC, i explicar el que vàrem veure al revisar el seu expedient. A la seva carpeta hi ha una bossa de plàstic amb el seu rellotge, la cartera de butxaca, el DNI, la targeta metropolitana i algun document personal. Entre els papers que encara conservem trobem documents pertanyents a dos centres de la xarxa d'Atenció Social, a tres de la xarxa de Salut, i a la de Justícia (petició d'incapacitat i mesures cautelars). A la base de dades, un resum de deu pàgines recull un total de 60 entrades fetes per professionals de l'entitat, entre el 03/07/2002 i el 09/03/2006

Però qui era en JCC? El juliol de 2002, els serveis socials del districte ens varen demanar que atenguéssim a un senyor. En concret, demanaven que pogués venir al Centre Obert, que pogués utilitzar les dutxes i rober, i que li féssim el seguiment mèdic, que li concertéssim visites mèdiques, l'acompanyéssim i li aconseguéssim la medicació.

Era en JCC. En aquell moment tenia 68 anys i dormia al carrer. Entendre'ns va ser complicat. El seu trastorn mental era evident, però no s'havia aconseguit vincular-lo amb la xarxa de salut mental i, per tant, no hi havia diagnòstic. En aquestes condicions, no sabíem fins on arribava la realitat del que explicava i on començava el deliri. Igualment, era difícil establir una vinculació amb ell. Com es fa per guanyar-se la confiança d'una persona malalta, sense consciència de malaltia, que viu al carrer, lluny de tota possibilitat d'intervenció mèdica i de relació personal?

Poc a poc vàrem saber que havia estat casat, que tenia fills, i que feia temps havia marxat del seu poble i s'havia instal·lat a Barcelona. No sabem quan va sorgir la malaltia, però suposem que feia anys. Els seus ingressos eren els provinents d'una pensió no contributiva (258,68 euros). Durant anys havia viscut en una habitació rellogada a Ciutat Vella, però al final el varen fer fora, precisament quan es va accentuar el seu discurs delirant. Sovint, a les nits, cridava estant tot sol. A més tenia una malaltia cutània que repel·lia a la gent (penfigoide ampollosa: ampolles que provocaven ferides sagnants). Menjava on podia, dormia en pensions i quan s'acabaven els diners o la convivència es feia difícil, tornava al carrer.

Serveis Socials – Atenció Primària va fer Sol·licitud Única demanant Centre Residencial, però els van denegar perquè tenia autonomia. Ja havien explicat que era autònom a nivell físic, però no a nivell cognitiu ni mental. Malgrat la seva pretesa "autonomia", Atenció Primària va haver de posar-li una treballadora familiar que l'anés a buscar al domicili (habitació rellogada o pensió) i l'acompanyés a les visites mèdiques i gestions necessàries, però es va haver de tancar el cas, donat que quan arribava al domicili, ell ja havia marxat. Se li va denegar l'ingrés a residència malgrat complir els requisits d'edat, de manca de recursos i de salut deteriorada. També se li va denegar l'accés a un habitatge protegit per a gent gran.

Anava al menjador d'un Casal d'avis de la xarxa pública, però se'l va haver de donar de baixa davant les seves absències i perquè des del Casal es considerava que no tenia el perfil per poder accedir-hi.

Quatre mesos després d'informar a Fiscalia de la situació de vulnerabilitat del Sr. JCC, tot demanant la seva incapacitació, Atenció Primària demanà l'ingrés del senyor en un centre públic per a persones en situació de sense llar. Això va ser el 22-10-03. Sabem que hi va anar doncs el 29-10-03, ens arriba la informació de què va estar-hi dos dies i va marxar. Val a dir que aquest centre no era el més adequat per atendre situacions com les del Sr. JCC, però era l'únic existent a la ciutat (i àrea metropolitana) de Barcelona.

El tres de novembre ens avisen des del centre que tenen un avís important per a JCC. El cinc ens expliquen que el servei sanitari del centre creu que té lepra. Expliquem que no, que estem en contacte amb el metge del centre hospitalari que l'atén i que, encara que l'afecció és notòria, no hi ha risc de contagi. Els informem del metge que el porta per a què es posin en contacte amb ell, i ens diuen que ells han seguit el protocol corresponent i l'han posat en recerca i captura. Veient el caire que pren la situació, aquella mateixa tarda parlem amb l'hospital que l'atén i l'endemà enviem l'informe del Sr. JCC al centre. Val a dir que, per a tota persona, ser detingut és una experiència desagradable. Per a una persona en situació de sense llar, encara és més dolorosa. Si a més es tracta d'un malalt mental, és absurd. Però detenir a una persona en situació de sense llar, malalt mental, per un motiu inexistent, és una situació per a la qual no tenim adjectius.

Les anotacions que tenim de J.C.C. s'estenen al llarg de tres anys i mig. En aquest temps mai no el vàrem veure begut. En el nostra expedient consta que:

- ✓ Va estar, com a mínim tres vegades en equipaments residencials temporals per a persones sense llar: el 10/03; l'1/04; i el 4/04, aquest cop durant tres mesos
- ✓ En tres ocasions es va sol·licitar la incapacitació (Atenció Primària,¹³ 10/02; Atenció Primària, 1/03; Arrels, 10/05). De fet, va morir just cinc dies després de passar la valoració mèdica a la Clínica Médico – Forense, en la qual el metge ens va dir que demanaria un ingrés involuntari per via d'urgència
- ✓ Va ingressar diverses vegades en centres hospitalaris, en una ocasió durant un mes seguit
- ✓ Va estar ingressat en centres d'aguts per a malalts mentals, en una ocasió durant tres mesos
- ✓ Va arribar a estar en una residència per a gent gran 3 mesos i mig, de la qual va marxar de forma voluntària
- ✓ Va ser visitat en nombroses ocasions per metges tant de la xarxa de salut com de la de salut mental

La història d'en JCC és la història d'un fracàs col·lectiu. Era un ciutadà que necessitava la protecció i suport de l'administració pública, i no el va trobar. Va morir just cinc dies després de passar la valoració mèdica a la Clínica Médico – Forense, en la que el metge ens va dir que demanaria un ingrés involuntari per via d'urgència. En aquest punt és on volem introduir unes reflexions al voltant de la dimensió política de l'exclusió social.

Aquesta protecció no seria possible sense l'activitat política, que regula i ordena les relacions entre els individus i els grups d'una societat. En realitat, el protagonista principal de la protecció social

és, precisament, l'acció pública. La seva capacitat per transformar les condicions de vida de qui està en situació d'exclusió és infinitament superior a les de les entitats no lucratives, associacions i persones en general que, a títol individual, intenten fer alguna cosa.

Malauradament, però, l'exclusió severa i la situació de les persones en situació de sense llar no formen part de la preocupació política. De fet, la pròpia situació de l'Estat del Benestar sembla que no interessi. Sols d'aquesta manera s'explica que, mentre dels indicadors macroeconòmics com taxa d'atur, dèficit o superàvit de l'Estat, creixement del PIB, inflació, etc. Al cap de 24 hores de tancar-se el trimestre, els principals gabinets de qualsevol responsable polític tenen un informe on consta el seu valor (real o estimat), la seva previsió futura i es recorda la seva evolució anterior, respecte l'Estat del Benestar, les dades oficials més recents de què es disposen són de fa tres anys. S'acaba el trimestre, es tanca l'any i no hi ha cap previsió, no hi ha ressò mediàtic. Sorpren en una magnitud, la de l'Estat del Benestar, que representa el 20% del PIB d'Espanya.

3.1. Administració Pública compartimentada

Si mirem la història d'en JCC amb certa distància, afegint-t'hi la d'altres persones que han passat part de la seva vida al carrer, ens preguntem què és el que necessiten, veurem que, en primer lloc, necessiten recursos residencials de diferent mena: equipaments d'emergència (albergs i centres de baixa exigència), equipaments de mitjana estada (residències d'estada limitada), i equipaments especialitzats per tractar tant situacions de malaltia orgànica com de salut mental. Amb aquesta mena de recursos es poden contenir situacions que requereixen una resposta ràpida.

Més endavant, en funció de les característiques de la persona, es necessitaran centres ocupacionals i d'inserció laboral, residències per a gent gran, pisos tutelats i habitatge amb suport, i, per a qui pugui viure de manera autònoma, pisos amb un lloguer assequible. Igualment serà necessària una política de rendes que garanteixi uns ingressos mínims suficients per a qui no pugui treballar. No oblidem que una gran part de les persones en situació consolidada d'exclusió són perceptores de pensions no contributives d'invalidesa, justament per la seva precària salut que fa que no puguin accedir al mercat de treball.

Estem davant una situació complexa:

- Els recursos d'emergència són competència de l'administració local, mentre que els especialitzats pertocuen a l'autonòmica.
- Moltes vegades es fa difícil saber quina xarxa és la que ha d'actuar: un malalt mental que està al carrer, ha de ser atès per la xarxa de salut mental o la social? Si estem davant patologies diferents, com ara esquizofrènia i càncer, qui l'atén, l'hospital, el psiquiàtric? I les patologies duals, com les tractem? I la persona que està en situació de sense llar i és també un discapacitat físic (va en cadires de rodes)?

Aquesta situació complexa només es pot superar mitjançant l'acord entre les diferents administracions. Si no es fa així, sorgeixen greus disfuncions¹⁴. En canvi, només des de la voluntat d'acord serà possible veure la persona en la seva globalitat i, des d'aquesta perspectiva, intentar atendre les seves necessitats, tasca en si complicada. Aquest acord es refereix a la necessitat d'augmentar els recursos i distribuir el treball de cada administració, creant els espais de coordinació que siguin necessaris.

3.2 Possibilitats d'acord polític per a una acció pública.

És possible l'acord polític? Hi ha elements que fan pensar que sí: s'aprecia una major sensibilitat en temes socials, l'economia espanyola permet destinar recursos per atendre aquestes situacions, i cada vegada hi ha més consciència de què l'estat espanyol és deficitari en aquesta qüestió.

Però també hi ha elements que fan dubtar d'aquesta possibilitat. Per una banda, la inèrcia que s'arrossega de fa anys, per la qual administracions en mans de partits polítics diferents tenen dificultats per arribar a acords. La Constitució s'ha convertit en una arma llencívola. Malauradament, es refereixen a ella per parlar de pàtria, bandera, llengua i altres temes identitaris, i obliden que hi ha tot un capítol tercer amb articles com:

- el 40, que parla del progrés social i econòmic
- el 43, sobre la protecció de la salut
- el 47, sobre el dret a gaudir d'un habitatge digne i adequat, amb una formulació extraordinària, que preveu fins i tot la regulació del sòl d'acord amb l'interès general per a impedir l'especulació.
- el 49, sobre la previsió, tractament, rehabilitació i integració dels disminuïts físics, sensorials i psíquics.
- o fins i tot l'article 50, relatiu a les pensions i el benestar dels ciutadans de la tercera edat: moltes entitats socials estan atenent a persones majors de 65 anys en pensions o pisos compartits a l'espera de residències de tercera edat.

Malgrat aquest panorama desolador, mai fins ara les condicions han estat tan òptimes pensant en afrontar amb rigor i mitjans suficients la problemàtica de l'exclusió social. En primer lloc, i de forma fonamental, perquè la situació econòmica ho permet.

En segon lloc, perquè no es pot mantenir *in aeternum* aquesta situació de confrontació política que situa el debat en aspectes allunyats de la protecció social. Cal que les forces polítiques trobin la manera de mantenir les seves legítimes discrepàncies sense que aquest fet afecti les qüestions més bàsiques de la protecció social, com poden ser les polítiques de lluita per a l'inclusió social. No té sentit que, en una societat com la nostra, alguns valors simbòlics protegits per la Constitució tinguin una defensa major que la dels drets tangibles, també protegits per la mateixa Constitució. En aquest país, si un crema una bandera, es posa en marxa ràpidament la maquinària de l'estat per buscar responsables i, si cal, castigar-los. Però el fet que hi hagi gent que es mori al carrer (entre gener i novembre del 2006, en el conjunt de l'Estat espanyol, varen morir 77 persones en situació de sense llar)¹⁵ no provoca el mateix nivell de resposta.

En tercer lloc, cada cop més està calant la idea de què no estem davant d'una situació de solidaritat, sinó d'un greu abandó per part de l'administració pública d'accions protectores que li pertoquen a ella. Un exemple el tenim en el tema dels trastorns mentals severos. S'ha comprovat que mentre l'esquizofrènia té una prevalença de l'1 % en el conjunt de la població, aquesta taxa és molt superior (es calcula que pot arribar al 15 %) en el cas de les persones en situació de sense llar. Les seves condicions especials no provoquen aquest trastorn; en canvi, una atenció inadequada del nombre de persones malaltes fa que acabin al carrer. Així s'explica la diferència.

L'última raó que justifica un moderat optimisme en la possibilitat d'arribar a un acord que permeti afrontar l'exclusió social rau en el fet de què la situació actual, (en què l'estat espanyol destina menys de la meitat de la mitjana europea en protecció social no és responsabilitat de cap govern ni partit polític en particular, sinó de tots en conjunt, tant quan han tingut responsabilitats de govern, com quan han estat en l'oposició. En els últims 20 anys s'ha produït l'alternança política. Al mateix temps, massa sovint l'objecte central de les discussions s'ha situat en aspectes que poc tenien a veure amb la protecció social. Com a conseqüència, mentre a l'UE dels 15, la protecció social en % del PIB per al període 1993-2004 s'ha reduït en 1,1 punts, a Espanya, amb una millor conjuntura econòmica, aquesta reducció ha estat de 4 punts. Per tant, no té sentit mirar enrera i buscar culpables. El més sensat seria arribar a acords que permetin aprofitar l'actual bonança econòmica per millorar la situació de qui està al carrer.

3.3 Alguns exemples d'acord

Quan les diferents parts arriben a acords, la situació de les persones en situació consolidada d'exclusió millora substancialment. Posarem alguns exemples, tots ells pertanyents a l'àmbit local, ja que és el que coneixem millor.

Programa de Salut Mental al carrer. L'equip l'integren 3 doctors psiquiatres, dos infermers de la mateixa especialitat, quatre professionals de diferents àmbits amb funcions de PSI (Pla de Seguiment Individual) i un administratiu. La seva funció és atendre els Trastorns Mentals Severs (TMS) de persones en situació de sense llar, fins aconseguir la seva vinculació al Centre de Salut Mental de referència o l'ingrés en un centre especialitzat. Contempla tant la visita en centres socials com en medi obert (carrer).

Aquest és un molt bon exemple de la col·laboració entre les entitats socials i la xarxa pública de salut mental. Està finançat pel Consorci Sanitari de Barcelona, òrgan on hi participen la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona.

Consorci de Serveis Socials de Barcelona. Respon al compromís contret a l'any 1998 amb l'aprovació de la Carta Municipal, que preveia la constitució d'aquest organisme. Per fi el juliol de 2006 es constitueix formalment. Hi participen Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Barcelona, i alguns dels seus objectius són la planificació, ordenació i avaluació de l'oferta dels serveis, la coordinació interadministrativa, el suport a entitats i la potenciació de la proximitat dels serveis.

Fins ara ha tingut poca incidència en la millora de les condicions de vida de les persones en situació de sense llar, però el sol fet de constituir un òrgan mixt (Generalitat – Ajuntament), que tingui entre les seves competències la de coordinar les administracions locals, autonòmiques i estatals, és un pas endavant. Ara que l'instrument està creat, només falta que les diferents administracions el dotin de contingut real.

Programa d'Atenció Social a Persones Sense Sostre. Ajuntament de Barcelona¹⁶. Ha comportat incidir sobre diferents aspectes del programa:

- Reforç dels professionals dels equips de detecció i atenció al carrer (any 2004: 8; any 2005: 8; any 2006: 15), i dels de primera acollida i tractament social (any 2004: 15; any 2005: 15; any 2006:20)

- Posta en marxa de diferents centres d'acollida residencial (de primera acollida, d'atencions bàsiques i d'inserció). L'any 2004 hi havia 5 centres amb 309 places, l'any 2005 són 7 centres amb 434 places i l'any 2006, 9 centres amb 584 places.
- Arrancada de pisos d'inclusió amb suport socioeducatiu: cap pis l'any 2004, 11 pisos l'any 2005 i 18 pisos l'any 2006

L'acord entre les forces polítiques amb responsabilitat de govern a l'Ajuntament de Barcelona i el suport de l'oposició ha permès que l'acolliment a persones sense sostre passés d'atendre a 1.340 persones l'any 2004, amb 83.390 estades, a 2.954 persones l'any 2006, amb 165.236 estades.

CONCLUSIONS

Els elements que incrementen la vulnerabilitat personal, com ara determinades conductes (alcoholisme i addiccions), i factors individuals com malalties, són elements precipitants o circumstàncies significatives que faciliten el procés d'exclusió. Però la importància del seu efecte marginalitzador i excloent dependrà del marc estructural.¹⁷

Al llarg d'aquestes pàgines ens hem acostat a les persones en situació de sense llar. Hem vist com les descriu l'INE, per descobrir que no sempre percepcions i realitats coincideixen. Ens els imaginem alcoholitzats, i un 30% és abstemi i mai ha consumit drogues; pensem que són mandrosos a l'hora de buscar feina, i resulta que la meitat busca feina i que, en un 27% dels casos, la principal font d'ingressos prové de la seva pròpia activitat. Els veiem pidolaires, i, sí, demanen, però un 16% ho fa en el seu entorn més proper, família i amics, i només un 14% ho fa al carrer. Creiem que no saben aprofitar els recursos que se'ls proporciona, i descobrim que el 61% cobra menys de 450 € (i hi ha un 24% de qui no sabem els seus ingressos, ni tan sols si en té). La percepció de què viuen a costa dels subsidis de l'estat desapareix quan descobrim que RMI i PNC són la principal font d'ingrés per a menys del 10%.

Percepció i realitat també divergeixen quan, al imaginar-los incultes i sense estudi, ens diuen que el 64% dels casos ha acabat la secundària i un 13%, ha rebut una educació superior. Per últim, la nostra percepció de parlar de delinqüents, reals o potencials, es difumina quan descobrim que un 42% ha estat amenaçat o insultat, un 40% ha patit robatoris, i un 48% ha estat denunciat o detingut alguna vegada, essent condemnades en la meitat dels casos.

Després de veure els elements descriptius, ens hem acostat al seu món interior, sens dubte el més important. Hem vist com es va destruint la persona, procés en el que ells mateixos descobreixen, per una banda, que no poden desenvolupar els seus anhels més vitals, per l'altra banda, que la seva situació no importa a ningú (apareixent la pobresa com no ser ningú per a ningú), fins que, per últim, apareix la culpa, no tant pel camí i les decisions que han pres, com pel resultat final, allò que han acabat sent, i que no és cap exemple de desenvolupament humà.

Al costat d'aquest procés que ensorra la persona hi ha també un procés que el fa surar. El conformen dos elements claus: proximitat i solidaritat, elements fonamentals que també apareixen al analitzar els factors que intervenen en la situació de sense llar, quan veiem que aquests poden ser de tipus econòmic, relacional i vivencial.

Les persones que estan al carrer necessiten el nostre ajut per sortir d'aquesta situació. Elles soles no poden. En aquest punt descobrim que no estem en el millor dels móns. Constatem que el que el nostre país destina a aquesta problemàtica és insuficient, no comparable a les magnituds europees i, el que és pitjor, en un context de clara bonança econòmica que permet fer molt més del que es fa. A aquest apartat s'hi ha dedicat bastants pàgines, no tant per fer un informe econòmic com per transmetre dades objectives i no opinions, al voltant del superàvit famós. Estarem davant una societat egoista?

No i sí. Sí perquè l'egoisme, al igual que la solidaritat, formen part consubstancial de la naturalesa humana. No, perquè les entitats socials que atenen a persones en situació de sense llar poden donar

fe de fins a quin punt és de positiva la resposta de la societat civil i de la ciutadania. És insuficient, però és fonamental. Adopta diverses formes: voluntaris que col·laboren de forma desinteressada (constitueixen el 64% dels recursos humans que atenen a aquestes persones!!), donants i socis d'entitats, i moltes persones que escolten, ajuden, atenen de forma anònima i individual quan el seu camí es creua amb el d'una persona que viu al carrer. Ho sabem perquè en la nostra entitat sovint rebem telefonades i correus de persones que ens demanen què poden fer i com actuar.

No és, doncs, un problema d'egoisme (que també n'hi ha), sinó d'organització social. Estem en el punt clau. Començàvem parlant de la situació *individual* d'unes persones que estan al carrer, i descobrim que la seva situació ens remet a una organització *col·lectiva* que no està en condicions d'atendre'ls. La cobertura de les seves necessitats, que en el fons són les nostres, no només forma part del dret positiu, sinó que està expressament contemplada en la Constitució de 1978. Malauradament, encara que la persona sigui una, les seves múltiples necessitats han de ser ateses des de diferents parts de l'Administració Pública. Estem parlant d'organització territorial i sectorial, i també de forces polítiques amb responsabilitat de govern en aquestes administracions.

Parlar de persones en situació de sense llar ens porta també a parlar de Protecció Social i Estat del Benestar. Ocupem un dels darrers llocs d'Europa. Aquesta situació porta problemes de tota mena: la manca d'habitatge ja no és exclusiva de qui viu al carrer, sinó un problema de classe mitja. Si hi ha pensions contributives baixíssimes, com han de ser les no contributives? En aquest context, com poden afrontar les persones en situació de sense llar, la sortida d'aquesta situació si, en el nostre país, els principals instruments de protecció social estan afeblits?

Cal un acord ampli. Pot semblar estrany en un tema que ha merescut poca atenció per part de les forces polítiques i cap paraula dels seus principals dirigents. Però és que el col·lectiu de persones en situació de sense llar juguen, a nivell social, el mateix paper que en l'ecologia juguen determinades espècies, poc nombroses i que passen desapercebudes, a partir de les quals és pot mesurar l'equilibri i la salut d'un ecosistema.

La impossibilitat d'accedir a un habitatge ens parla de les dificultats del conjunt de la societat; la presència de malalts, físics o mentals, al carrer ens remet a les deficiències de la xarxa de salut; la recerca de treball sense obtenir-ne ens parla de greus disfuncions tant en la formació com en la contractació; la dificultat en accedir a una residència de gent gran ens mostra la situació en aquest camp; el poc suport que reben les famílies que tenen algun membre amb Alzheimer o altres malalties neurològiques incapacitants ens mostren la falta d'equipaments especialitzats. La situació de les persones que viuen al carrer constitueix un dels millors indicadors per avaluar el nivell d'equitat i cohesió del sistema social, i té la virtut de ressaltar les seves principals mancances.

L'acord entre forces polítiques i socials necessita condicions. Algunes ja hi són: hi ha recursos disponibles per atendre les necessitats. Altres condicions necessitaran el seu temps: cal trobar la manera de col·laborar en alguns temes mantenint la discrepància en altres, però això és difícil en una situació crispada com l'actual. Seria necessari rebaixar el nivell de confrontació i voler veure els punts que ens uneixen més que els que ens separen.

Val la pena tant d'esforç, per 21.900 persones que l'INE ens diu que varen ser ateses per la xarxa d'atenció a persones en situació de sense llar l'any 2005?

Sí, sens dubte. Primer, per una qüestió de justícia, però, també, perquè la millora en les seves condicions de vida no es podrà aconseguir si abans no hem solucionat aspectes que ens afecten a tots.

EPÍLEG

No voldríem acabar aquestes pàgines sense donar veu, encara que sigui testimonial, a persones que estan o han estat al carrer. Aportem dos textos.

El primer, del que hem canviat els noms respectant literalment la resta, és una carta que ens va enviar un home a qui coneixem de fa anys.

Feia temps que no venia pel centre, fins que va aparèixer un bon dia, agitat i amb símptomes d'anar begut. Cal saber que ha passat per 3 processos de càncer, el primer a la laringe, que va comportar que se li fes una traquelotomia (cosa que provoca dificultats per entendre'l), el segon al colon, i el tercer a la boca. Fent-se unes proves de control es van disparar les alarmes: sembla que el de la boca s'ha reactivat. La notícia el va trastocar.

Amb 68 anys, sense família, compartint pis amb un amic en un petit poble (pateix d'una insuficiència respiratòria que aconsella que visqui fora de Barcelona), va fer el que no havia de fer: beure. Però se'n va adonar i va poder venir i demanar ajuda. Demanava poder ingressar en un centre de deshabitació alcohòlica.

La sol·licitud es va cursar el dia següent, a través de la xarxa pública de salut. Qui va atendre la nostra petició es va adonar de la gravetat del cas, i va prometre una resposta ràpida. Van passar els dies i les setmanes, en Francesc cada cop estava més alterat, i la resposta no arribava. Per fi, un mes després, contactem amb una entitat privada i l'endemà hi ingressa. S'hi està una setmana. Mentrestant, la professional del centre que l'atén lliga una plaça a l'equipament que feia poc havia obert la Fundació Mambré, on hi va després de la desintoxicació. Comencen les proves: anàlisi, Tac, ressonàncies. És en aquest moment quan escriu la carta.

Albert:

Fa més o menys 15 anys que soc "usuari" d'Arrels. He estat llargues temporades (3-4 anys) sense venir per estar lluny o per no necessitat. Des de què he vingut el darrer cop (fa 40-50 dies), m'he trobat com sempre molt recolzat, i no parlo de diners sinó d'ajut psíquic. Quan vaig venir i em van dir que l'Alba era baixa de maternitat, així com la Clara, vaig témer trobar-me aïllat. He trobat la Sara (em vas dir que tu l'havies escollit). Et vaig dir que valia com l'Alba, i no em vaig equivocar. És una Treballadora Social que dóna una simpatia, empatia i sobre tot un tracte humà i solidari que val tot el que puguis imaginar-te.

Avui he anat amb ella a veure la residència¹⁸ del carrer La Lluna. Tal com vas dir és preciosa. Però en realitat no t'escriu per tot això. T'escriu per:

El 16 del mes vinent tindrè 69 anys. Em trobo molt buit interiorment. Em trobo fatal de no tenir res a fer tot el dia, i pensar si tindrè metàstasi de colon al fetge, si no podran controlar el càncer a la boca, si la MPOC progressarà, etc. etc.

Aquest cap de setmana vaig anar, a més del "Comerç Just", a la biblioteca. Vaig tenir la mala sort de llegir un poema clàssic en una de les obres d'en Reverte (Capitan Alatriste) que diu: nació para hacer mucho, y no hizo nada. Ara (són les 17 h), estic plorant al escriure això, suposo que és la depressió que tinc. Em sap molt greu escriure tristeses. Però també vull dir-te que sense vosaltres (Arrels) tot hauria estat pitjor per a mi.

Et prego que donis les gràcies a tots els professionals i voluntaris d'Arrels (sense dir el meu nom) per l'ajut que fan. M'he trobat voluntaris que feia anys que no veia i que m'han abraçat fort. I com diu Miralles en el llibre d'en Cercàs, "Deme un abrazo". Albert, gràcies.

Francesc.

PS: He decidit, avui 11-06-07, d'oblidar-me de tots els meus mals i tornar a viure com si no tingués res. Espero a la Sara per explicar-li tot. Una molt forta abraçada.

La carta és suficientment explícita com per necessitar cap comentari. Però queda una pregunta. Com hagués jutjat el comportament d'en Francesc, en cas de no aconseguir lloc per a la deshabitació, qualsevol personal que sense conèixer la seva història, se l'hagués trobat begut pel carrer?

El següent text, menys dramàtic que aquest, ens el va fer arribar una persona atesa en el Centre, en ocasió del concurs literari que cada any organitzem per Sant Jordi. El seu autor, un home de 52 anys, poc s'imaginava arribar a la situació en la que es troba. Casat, amb fills, professional reconegut en el seu terreny, ha publicat algun llibre i guanyat alguns premis de poesia. Fa vuit anys; dificultats laborals, una depressió, el trencament del matrimoni i l'alcoholisme, tot junt, es van confabular per trencar-li la vida. Avui, més asserenat, després de passar temporades al carrer, de tant en tant escriu. Ens va regalar aquest text.

FÁBULA DE LOS CIERVOS Y LA SOCIEDAD

Érase una vez, dos ciervos pobres, muy pobres. Sobrevivían, el uno de la limosna y el otro de la chatarra.

Habían descubierto la amistad.

Un día encontraron a otro ciervo pobre y solitario y le invitaron a unirse a ellos.

Habían descubierto la fraternidad.

Y así se fueron sumando otro y otro y otro, cada uno con su variopinta ocupación.

Habían descubierto la solidaridad.

Un día celebraron una fiesta con sus pobres medios.

Habían descubierto la alegría.

Hacían planes, casi siempre utópicos pero habían descubierto la ilusión.

Iban donde querían, sin horarios ni jefes, preparándose para disfrutar del sol y de las estrellas cuando les parecía.

Habían descubierto la libertad.

Dormían casi todos al raso, algunos en un ciervoalbergue y pocos, los más afortunados en una ciervopensión. Cada día la tristeza de la soledad les iba abandonando y les invadía una paz que les llenaba de gozo.

Habían descubierto la felicidad.

¿Por qué -se preguntaron- ahora que tenemos este saco lleno de valores preciosos, no vamos a ofrecérselos a la sociedad? Parece que les falta alguno, o todos. Así lo hicieron, pero la sociedad les humilló, les insultó y les expulsó. Ellos, felices, volvieron a pasar la noche a sus ciervobancos del parque y a sus ciervocajeros automáticos.

A la mañana siguiente, encontraron que la sociedad estaba arrasada y destrozada por el egoísmo, la envidia, la avaricia y el materialismo. La Bolsa de Valores económicos se había desplomado y la bolsa de valores morales había pedido asilo en algún limbo remoto.

Entonces, la sociedad acudió a exigir a los ciervos sus preciosos valores. Y los ciervos les cantaron:

“si no sabes como salir
y la vida te hace añicos,
nuestro consejo has de oír:
hazte pobre y serás rico”

Annex 1

Al voltant del superàvit pressupostari

Quan aquestes pàgines estaven a punt d'entrar a l'impremta, els mitjans de comunicació havien fet ressò de les diferents postures que es podien adoptar en relació al superàvit de l'Estat espanyol.

Sens dubte l'economia i la política estan estretament lligades. De fet, l'aprovació dels pressupostos, és a dir, la distribució de la riquesa que es genera en un exercici, constitueix un dels actes amb més contingut polític de l'any. Denota quines són les prioritats i les principals preocupacions que intenten atendre els qui prenen la decisió de distribuir la riquesa.

En les línies que segueixen, analitzem com s'ha fet front a aquesta situació en tres països diferents: Alemanya, França i Espanya. A tal fi utilitzem quatre taules, les dades de les quals han estat extretes de l'Eurostat. Analitzem l'evolució de quatre magnituds bàsiques: taxa de creixement, evolució del dèficit públic, deute públic consolidat i despesa total en protecció social, totes elles expressades en % del PIB.

	Taxa de creixement del PIB											
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Alemanya	1,8	2,0	2,0	3,2	1,2	0,0	-0,2	1,1	0,8	2,9	2,5	2,4
França	2,2	3,5	3,3	3,9	1,9	1,0	1,1	2,5	1,7	2,0	2,4	2,3
Espanya	3,9	4,5	4,7	5,0	3,6	2,7	3,1	3,3	3,6	3,9	3,7	3,4

Les dades corresponents al 2007 i al 2008 són les que declaren els respectius governs a l'Eurostat. L'economia espanyola ha crescut, tots els anys, per damunt de les economies alemanya i francesa.

De fet, el creixement acumulat en aquest període ha estat del 21,5 % a Alemanya, 31,6 % a França i 56,1 % a Espanya.

	Evolució Dèficit Públic en % PIB											
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alemanya	-3,2	-3,3	-2,6	-2,2	-1,5	1,3	-2,8	-3,7	-4,0	-3,7	-3,2	-1,7
França	-5,5	-4,0	-3,0	-2,6	-1,7	-1,5	-1,5	-3,2	-4,1	-3,6	-3,0	-2,5
Espanya	-6,3	-4,7	-3,3	-3,1	-1,3	-0,9	-0,5	-0,3	0,0	-0,2	1,1	1,8

Des de l'any 2001, els comptes públics espanyols han estat cada any millor que els alemanys o els francesos. De fet, ambdós països han incomplert amb el Pacte d'Estabilitat i Creixement, que exigia un dèficit públic inferior al 3 % del PIB, en quatre ocasions des de la seva promulgació. Espanya, per contra, ha tancat els darrers dos anys amb superàvit, i es preveu un superàvit del 0,7 % i del 0,8% per a l'exercici actual i per als propers dos anys.

	Deute Públic consolidat en % PIB											
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alemanya	57,0	59,8	61,0	60,9	61,2	60,2	59,6	60,3	63,9	65,7	67,9	67,9
França	54,6	57,1	59,3	59,5	58,5	56,8	56,8	58,2	62,4	64,3	66,2	63,9
Espanya	63,9	68,1	66,6	64,6	63,1	61,1	56,3	52,5	48,8	46,2	43,2	39,9

El Pacte d'Estabilitat i Creixement exigia un deute públic consolidat de les AAPP inferior al 60 % del PIB. Entre els anys 1995 i el 2006, Alemanya ha incrementat el seu deute en un 19,1 %, incomplint el PEC en els darrers 5 anys; França ha augmentat el seu deute en un 17 %, i també incompleix el PEC en 4 ocasions, i Espanya ha reduït el seu deute en un 37,6 %, complint amb escreix, des de l'any 2001, amb les condicions del PEC.

	Total despesa Protecció Social en % PIB												Creix. Acumulat
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Alemanya	27,8	27,7	28,2	29,3	28,9	28,8	29,2	29,2	29,3	29,9	30,2	29,5	6,12
França	30,4	30,2	30,3	30,6	30,4	30,0	29,9	29,5	29,6	30,4	30,9	31,2	2,63
Espanya	24,0	22,8	21,6	21,5	20,8	20,2	19,8	19,7	19,5	19,8	19,9	20,0	-16,67

En veure aquesta taula és quan salta la sorpresa: el % del PIB que es dedica a la Protecció Social, a l'Estat Espanyol, entre els anys 1993 i 2004, s'ha reduït en un 16,7 %. En canvi, tant Alemanya com França, dues economies amb dificultats molt superiors a la espanyola, han aconseguit mantenir i augmentar el benestar dels seus ciutadans. Per a nosaltres queda *l'orgull* d'unes dades macroeconòmiques extraordinàries. Per a ells queda gaudir d'una major protecció social. Si ens deixessin escollir, algú té dubtes sobre l'elecció dels ciutadans?

Amb aquestes línies, no estem dient que es tiri la casa per la finestra, al contrari, creiem fermament en el rigor pressupostari com a instrument per a aconseguir un major benestar per al conjunt de la ciutadania. La finalitat del rigor econòmic és el benestar de la ciutadania, però al nostre país sembla que passi al revés, el benestar de la ciutadania està supeditat a aconseguir unes dades macroeconòmiques impactants.

Si ampliem la nostra mirada al conjunt de la UE, podem dir que en % del PIB destinat a protecció social estem empatats amb Polònia (encara que aquesta ha entrat a la UE molt més tard que Espanya), ocupant la posició 16. Tenim per darrera nostra la República Txeca (19,6 %), Malta, Xipre, Eslovàquia i Irlanda (tots ells destinen més del 17 % del PIB), i destinem bastant més que Estònia, Lituània i Letònia. Si ens comparem amb el sud d'Europa, Portugal destina el 24,9 %, Grècia el 26 % i Itàlia el 26,1 %.

Utilitzant un símil molt simplista, es podria equiparar la preocupació del govern vers els ciutadans, expressat en nivell de protecció social; a la intensitat en l'afecte en una parella, en la qual la preocupació per l'altre et mou a atendre les seves necessitats. Vist així, és inevitable que sorgeixi el desig per la parella de l'altre, més quan aquest altre és França o Alemanya.

Un cop vist el marc, sorprenen algunes de les notícies aparegudes en els mitjans de comunicació. En reproduïm els titulars, agrupats en tres grans temàtiques: economia espanyola, notícies de fora d'Espanya i notícies d'Espanya.

16-05-06; *El Periódico*. La deuda pública española se reduce cinco veces más que la europea

22-09-06; *El Periódico*. L'Estat obté un superàvit de l'1,1% del PIB

22-03-07; *El País*. El milagro económico español

15-05-07; *El Periódico*. El PIB va augmentar el 4 % el primer trimestre

03-06-07; *El Periódico*. Solbes preveu, en el 2007, superàvit tot i la rebaixa fiscal

23-09-07; *La Vanguardia*. El Gobierno dispone de 12.000 millones más de lo previsto para invertir

25-09-07; *El País*. La deuda española descenderá en 2008 al 34 % del PIB, el nivel más bajo en 20 años

23-09-07; *El País*. Alemania logra su segundo superávit desde la reunificación

25-09-07; *El País*. Francia desplaza a España como primer receptor de fondos de la UE en 2006

27-09-07; *El País*. El Gobierno francés aparca la reducción del déficit público que exige Bruselas

06-03-06; www.elconfidencial.com. Solbes presume de superávit presupuestario pero oculta que las prestaciones sociales son las más bajas de Europa

17-11-06; *El Periódico*. La despesa social d'Espanya és inferior a la mitjana de la UE

19-09-07; *El Periódico*. El Banc d'Espanya, contra les "alegries" pressupostàries

Transcrivim textualment l'última part d'aquesta notícia: *“El que dóna tranquil·litat a les famílies i a les empreses és saber que els impostos no s'apujaran, i que com a màxim s'abaixaran”*; en canvi, va afegir *“si toquem el superàvit, en un moment en què l'economia creix menys, potser s'haurien d'apujar els impostos, o bé tallar la despesa si les coses van malament”*.

Queda el dubte de si la despesa a retallar és la social. També queda la preocupació que un país que l'any 2006 va arribar al 98,4 % de la renda per càpita de la UE, no sigui capaç de millorar la seva protecció social, i dediqui a aquesta, en termes de % PIB, un 73 % de la mitjana europea segons dades de 2004, últimes existents.

Després de veure aquests punts, potser seria hora que aquest superàvit es destinés a aconseguir una protecció social equiparable a l'europea, amb una especial dedicació per atendre els col·lectius que en aquest país passen més penúria: gent gran i vídues amb pensions clarament insuficients (allò que s'anomena pobres per decret -actualització de les pensions-, que en estar fora del mercat de treball, no es poden beneficiar dels cicles expansius de l'economia), persones en situació de sense llar, persones menors de 65 anys i que no han pogut cotitzar el temps suficient com per gaudir d'una pensió contributiva d'invalidesa. Els serveis socials d'Atenció Primària tenen perfectament identificades aquestes necessitats.

Annex 2

José, 'el Betis', vuelve

«José, 'el Betis', ha vuelto a un lugar al que pensaba que no conseguiría regresar. Ahora dice sentirse bien. Pero su tristeza infinita revela la hondura de su pesar: no puede recuperar el tiempo perdido»

KEPA AULESTIA/

Camina por el Raval ligeramente inclinado hacia delante, como si aún arrastrase la chatarra que durante más de diez años le dio de beber. Las manos, curtidas por el frío de tantos inviernos y la suciedad de esos mismos veranos, ni siquiera se atreven a asomar fuera de sus bolsillos en este febrero húmedo. José, 'el Betis', continúa callejeando como antes, sin apenas mirar a quienes se cruzan en su camino. Pero ya hace un año que dejó de dormir bajo la luna. Un año hace que regresó de diez de intemperie, y dice sentirse bien. No pide más. En realidad, nunca pidió nada.

Fue tras los fastos del 92 en Barcelona cuando una recesión económica que justo asomó entre las noticias le condujo a la calle. Una mañana tuvo que abandonar la pensión a la que había ido a parar, llevándose sus pocas pertenencias. Vagó durante todo el día por l'Hospitalet y sus alrededores hasta que al anochecer se acurrucó en un bosquecillo, cerca de la Gran Vía, aterido por el miedo. El cobijo le sirvió para otras dos noches, pero no pudo más. Aquella arboleda estaba demasiado oscura y concurrida de visitas que le inquietaban. Decidió probar debajo de los puentes, en las ramblas que descienden hacia el Mediterráneo, y allí se quedó una temporada compartiendo la vecindad con personas que como él arrastraban algún pesar.

Comenzó deambulando por los raíles que veía cuando trabajaba limpiando los vagones de Talgo. Comiendo, por no pedir, los desperdicios que encontraba, hasta que convirtió lo indispensable en nada. Una noche, cuando se encontraba a resguardo en una torre abandonada de Renfe en Bellvitge, una repentina riada en medio del aguacero irrumpió en su escondite, del que pudo salir de milagro. El estruendo de la lluvia le acompañaría durante meses de pesadilla; y durante años le siguió sobresaltando como si fuera la puerta del infierno.

Entonces decidió guarecerse en las calles habitadas, bajo un cobertizo céntrico de l'Hospitalet. Cada noche se recostaba en su improvisado catre para beberse un litro de vino somnífero que le permitía olvidar el miedo y descansar. Cada mañana se levantaba a las seis, nunca más tarde, para iniciar su periplo por toda Barcelona. Una ruta que debía llevarle a las 9 a la puerta del colegio de la calle Provenza y a las 11 a la del colegio de la calle Amigó para así obtener dos bocadillos, de queso o mortadela, y alguna vez de carne. Desdentado por la desnutrición y las caries, José nunca consiguió olvidar la sopa de huevo y tomate que le preparaba su madre y aquel guisote que despreciaba entonces y ahora añora hasta las lágrimas.

Su carrusel continuaba recorriendo solares en construcción y edificios en obras, mientras pensaba y pensaba, siempre cabizbajo. Cada minuto de parada representaba un déficit de oportunidades para su cuenta de resultados. Por eso no dejaba de caminar. Rebuscaba cobre, aluminio o latón. Vendía el plomo que hallaba en la primera chatarrería que encontrase para desprenderse de su pesado lastre y desdeñaba el hierro por su bajo precio. Hubo días que llegó a ganar hasta 40 euros en Villarroel. Pero lo habitual era alcanzar la decena. Lo justo para proveerse de vino, cigarrillos y, en ocasiones,

algo que llevarse a la boca al final de la jornada. Y para las pilas que precisaba una pequeña radio que le conectaba al mundo, a él que permanecía ensimismado, desconectado de los demás.

A José era eso lo que le llevaba más tiempo: pensar y escarbar en su culpa. Pensar en que al final nadie le recordaría. Aunque nunca dejó de ser un hombre tranquilo, inmune a la angustia. «Si me angustiara, estaría ya loco». Ya no gesticula mientras camina; no va por el borde de las aceras hablando solo y siempre de su desdicha. Pero sigue prefiriendo el silencio a la compañía; la soledad al bullicio. Sigue prefiriendo pensar y darle vueltas a sus pensamientos antes que expresarlos a los demás. No son demonios familiares los que le espantan. Pero a cada paso se topa con una barrera que le dificulta descubrir lo que le pasa realmente. Quizá le prohíba conocerse a sí mismo; quizá le impida aceptarse como es.

Nunca pidió limosna ni ninguna otra cosa. Pero en más de diez años de callejeo tampoco se le acercó nadie. Nadie osó atravesar la barrera del olor. Menos aquellos dos chicos, skins dice él, que un día le sorprendieron sentado en un banco de l'Hospitalet, leyendo un periódico atrasado. Le espetaron si no sabía que allí no podía estar, mientras orinaban a cada lado de donde él se encontraba. Después de aquello se sintió aturdido durante días, no sabía ni por dónde circulaba ni a dónde quería llegar en su rutinario deambular. Eran los atropellos que luego le rondaban en la cabeza. Reveses y disgustos que le devolvían al remordimiento por haber dejado Sevilla, por no haber continuado estudiando, por perder el contacto con sus cinco hermanos y sobre todo con sus padres, María y Antonio. «Ya estarán muertos», repite. Pero el desamparo seguía pesando menos que su orgullo, el orgullo menos que la culpa, la culpa menos que la soledad y la soledad menos que el miedo.

Incapaz de reprochar nada a nadie más que a sí mismo, un día oyó en la radio la historia de un hombre que se quedó sin trabajo, se metió en la cama y allí le encontraron muerto. Aquello le dio fuerzas para seguir levantándose cada día a las 6 y caminar. Caminar se ha vuelto en él mucho más que una costumbre. El éxodo diario le permite cargar con el pasado, vivir un presente exiguo y no esperar tanto del futuro.

En la soledad poco importan los demás. En la soledad extrema los demás no existen; se vuelven invisibles. José no veía a quienes pasaban a su lado mientras dormía bajo el voladizo en l'Hospitalet; únicamente oía sus pasos que le tranquilizaban. No se percataba de la gente que salía a la noche los viernes y los sábados. Nada le decían las terrazas repletas de placer en verano. No se paraba delante de los escaparates del Paseo de Gracia, ni veía el gentío acudir o salir de los grandes almacenes. Las luces de Navidad estaban apagadas para él. Para José sólo era perceptible el griterío de los niños en el patio de los colegios junto a los que pasaba con su mercancía; el colorido infantil de los parques; la trayectoria de un balón tras el que se precipitaba un grupo luciendo las camisetas de sus ídolos. Es lo que alegraba su cara de niño, oculta por una barba blanca y descuidada. Con ellos recordaba su felicidad temprana, y compadeciéndoles se compadecía de su propia suerte. «Qué inocencia. No saben lo que les espera». Nada de lo demás existía en aquella rutina.

Algunos días de verano, «cuando tocaba», sus proezas de andarín le llevaban a recorrer aún más trecho. Volvía antes de su periplo barcelonés y, por el paseo de la Zona Franca, se llegaba hasta la playa de Castelldefels al atardecer, cuando los bañistas la iban abandonando. Allí se pegaba un baño y pasaba por la ducha en un ritual que le proporcionaba el relajo necesario para regresar a su casa por horas, al rincón donde guardaba su colchón: el único derecho que acompañaba a una existencia sin costes para el erario público. Un territorio inexpugnable entre las 11 de la noche y las 6 de la

mañana. José dejó de existir el día que perdió la documentación y el turno de espera en la oficina del INEM. Y llegó a sentirse reflejado en algún perro vagabundo de ojos tristes que, como él, habría cometido el error de escaparse y al que acogía como una compañía siempre efímera.

Ayer comenzó a trabajar «de encargado de almacén». Y le parece mentira haber vuelto. Había llegado a pensar que el regreso no era posible. Hasta que apareció Puri, una voluntaria de Arrels, por el parque que hay detrás de la Sagrada Familia donde José acostumbraba a reunirse con otros sin casa para compartir algo de vino. Ella sacudió su autoestima, anulada, y le invitó a Riereta. Una ducha caliente y la ropa limpia bastaron para que atravesase la barrera del olor que le separaba de la gente invisible. En la Nochevieja de 2004 José sintió que no podía con la docena de uvas que había comprado a última hora, y se alarmó. Claro que ya nada era lo mismo. Juan se cayó al mar, aunque 'el Betis' está convencido de que se tiró. Gregorio, 'el Chapusi', también se murió. Y otros muchos a cuyos entierros acudió José como si se tratara del crepúsculo de una era; espejo de su prematuro envejecimiento. No resulta fácil superar los cincuenta en la calle. En este último año de regreso ha habido momentos en que ha pensado en volver de incógnito a Los Remedios y a Triana, a recuperar los aromas de las orillas del Guadalquivir, y a perderse por Santa Cruz y el Alcázar mezclado entre los turistas. Una vez que te desarraigas ya no sabes dónde vas a ir a parar. José, 'el Betis', ha vuelto a un lugar al que pensaba que no conseguiría regresar. Ahora dice sentirse bien. Pero su tristeza infinita revela la hondura de su pesar: no puede recuperar el tiempo perdido. Piensa que ya no podrá decir adiós a sus padres.

¹ Fédération Européenne des Associations Nationales Travaillent Avec les Sans-Abri. És una entitat no lucrativa constituïda l'any 1989 que aplega prop de cent entitats de 30 països europeus.

² L'INE elabora dos tipus d'estudi en relació a les persones en situació de sense llar (pssll), referit per una banda a les persones (EPSH-Personas), i per l'altra als centres que els atenen (EPSH-Centros). Les dades que s'indiquen corresponen a EPSH (Persones) 2005, publicat el 14-12-2005

³ Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

⁴ "Encuesta sobre las personas sin hogar (Centros)" – Maig 2004, pàg. 14 i 15:

"Las prestaciones son la forma en que se materializa la acción social llevada a cabo por los centros. Entendemos el término en un sentido amplio, abarcando mucho más que las ayudas materiales, para considerar todo tipo de actividades (educativas, formativas, asistenciales, ...)

⁵ Pedro José Cabrera Cabrera. Algunas notas sobre la exclusión social en España. VII Conferencia Anual de la Red Internacional de Periódicos de Calle (INSP). Madrid, 25 al 28 de abril de 2002. RAIS-International Network of Street Papers

⁶ Donada la metodologia que utilitza l'INE, al separar la investigació en dos grans blocs, Centres i Persones, les dades de tipus econòmic s'han extret de la Encuesta sobre las Personas sin Hogar-Centros 2006 (EPSH-06), publicat el 17-07-2007. Les dades referides al número de persones figuren en la Encuesta sobre las Personas sin hogar (EPSH 2005), publicat el 14-12-2005.

⁷ L'acord contempla 3 nivells d'atenció: baixa, mitjana i alta intensitat d'atenció. La baixa atenció comporta atenció a persones sense demència o afectació lleu i baixa dependència. La mitjana comporta sense demència o afectació lleu i mitjana dependència, o bé afectació cognitiva moderada i baixa dependència. Per simplificació ens referim només al primer nivell d'atenció, sabent que moltes persones en situació de sense llar encaixarien en el nivell de mitjana i fins i tot alta intensitat d'atenció.

⁸ En l'informació que ve a continuació ens referirem indistintament a l'UE(15) i a l'UE(25). Quant l'anàlisi necessiti sèries històriques, emprarem UE(15), única entitat de qui hi ha dades des de 1993. Sempre que la informació

referida no a un períodes sinó a un any concret estigui disponible per a l'UE(25), utilitzarem aquesta. Eurostat facilita dades a nivell d'UE(25) a partir del 2000. En tot cas, indicarem si la dada en concret és refereix a UE(15) ó UE(25).

⁹ Les magnituds econòmiques de l'Eurostat s'acostumen a expressar en termes de preus constants, % PIB i UPC (Unitats de Poder Compra). S'ha optat per UPC en ser una unitat estadística que permet comparar dades pertanyents a economies diferents.

¹⁰ L'Estat del benestar es descompon en vuit funcions bàsiques o prestacions socials, que corresponen a les transferències fetes a famílies i individus per fer front a un conjunt de necessitats. Les vuit funcions són Sanitat, Família, Habitatge, Exclusió Social, Supervivència, Invalidesa, Vellesa i Atur. Per aprofundir en la metodologia emprada es pot consultar *Comptes de la protecció social en termes Seepros. Metodologia* a www.idescat.net.

¹¹ Ajuntament de Barcelona, nota informativa del 12-01-2007

¹² Pobresa i exclusió social. Una anàlisi de la realitat espanyola i europea. Joan Subirats (director) i altres. Col·lecció Estudis Socials, Núm. 16. Fundació La Caixa. Pel seu interès, reproduïm com continua aquest paràgraf.

Per què creiem que és important posar l'èmfasi en tot això? En altres moments històrics, per exemple en les etapes centrals de la societat industrial, el col·lectiu sotmès a relacions de desigualtat i subordinació havia adquirit consciència de la seva situació i, per tant, capacitat d'autoorganització social i política. S'havia convertit en agent portador d'un model alternatiu, amb potencial de superació de les desigualtats vigents. Això no passa amb l'exclusió. Avui els col·lectius i les persones marginades no conformen cap subjecte homogeni i articulat de canvi visible i amb capacitat de superació de l'exclusió. D'aquí que sigui molt més complicat generar processos de mobilització i definir en què consisteix un pràctica autònoma i superadora de l'exclusió.

¹³ Volem remarcar que iniciar i fer el seguiment d'una petició d'incapacitació per a un malalt mental, sense entorn familiar i vivint al carrer, és una tramitació de gran complexitat i molt laboriosa. Des d'aquí el nostre reconeixement als professionals de l'Atenció Primària.

¹⁴ Una de les disfuncions més notòries és la que es **dóna** per la falta de coordinació entre la xarxa de salut (que focalitza la seva mirada sobre la malaltia i no sobre el malalt) i la xarxa social (que la focalitza sobre les condicions materials, menjar i dormir). Així es donen altes hospitalàries de persones a qui s'ha controlat una malaltia, però no estan en condicions de viure de manera autònoma. I se'ls envia a centres socials que no estan en condicions d'atendre situacions de malaltia **perquè** només cobreixen l'allotjament i el menjar.

Al final s'acaben dictant normes com la que va estar vigent durant uns anys: no es podia fer un ingrés en un centre social quan era derivat directament des d'un centre hospitalari. Això obligava que, un cop **donada** l'alta hospitalària, es tenia cura de la persona com fos (sovint no es podia preparar l'ingrés en una pensió) i, al dia següent, **atenent** la seva situació de sense sostre, s'iniciaven els tràmits per accedir a algun recurs de la xarxa social. Hem de dir que també hem viscut situacions de persones acompanyades en ambulància i deixades allà on deien elles (el carrer), o als voltants d'algun centre social. Qui té responsabilitats de gestió en aquestes àrees seria bo que parlés amb les treballadores socials dels centres hospitalaris, no tant per dir-los el que han de fer sinó per **explicar les** dificultats **que** troben, tant dins de la pròpia xarxa de salut com la social.

¹⁵ Aquestes dades s'han extret de "l'Informe sobre Violència directa, violència estructural i violència cultural", fet pel Centre d'Acollida **Assís** – Fund. Mambré i publicat per la Fund. Un Sol **Món** de Caixa Catalunya. Alguns dels titulars que recull l'estudi són els següents: "Aparece muerto un indigente en una casa abandonada de Santa Isabel" (www.heraldo.es); "Los dos indigentes muertos en Ourense pudieron inhalar humo de una hoguera" (www.lavozdegalicia.es); "Investiguen la mort d'un indigent en uns jardins de Sarrià" (www.20minutos.es); "Muere un indigente en Calp por la caída de las temperaturas" (www.levante-emv.com); "Un indigente muere de frío entre cartones bajo un puente de Aranjuez" (www.larazon.es); "Muere en la calle un indigente con problemas psiquiátricos" (www.elcorreodigital.com); "Un indigente aparece muerto en una obra de la calle Miquel Marquès" (www.ultimahora.es); "Empleados de una planta de reciclaje hallan el cadáver de un hombre al descargar los contenedores de cartón" (www.larioja.com); "Hallan muerto a un indigente en un banco de una calle de la capital" (www.europapress.es); "Descubren el cadáver de un hombre en una cuneta de la AP-7, en la Jonquera"

(www.noticias.ya.com). Podrem seguir amb moltes més notícies i, si hem seleccionat aquestes, és per mostrar la diversitat de fonts de l'estudi

¹⁶ Ajuntament de Barcelona, nota informativa del 12-01-2007 i Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona 2007 – Benestar Social, a www.bcn.es/estadistica/catala/dades/anuari/cap04/C0404010.htm

¹⁷ Pedro José Cabrera Cabrera. Algunas notas sobre la exclusión social en España. Obra citada.

¹⁸ El nom del carrer, per descomptat, és inventat. Es refereix a dos pisos grans per atendre a persones en situació de sense llar que ha posat en marxa la Fund. Mambré, constituïda per l'Ordre Hospitalari de Sant Joan de Déu, la Companyia de Filles de la Caritat, el Centre d'Acollida Assis i Arrels Fundació, i que ha comptat amb el suport econòmic de la Fundació Un Sol Món de Caixa Catalunya.